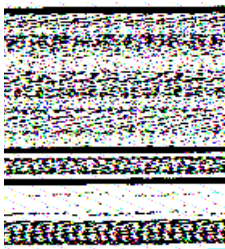
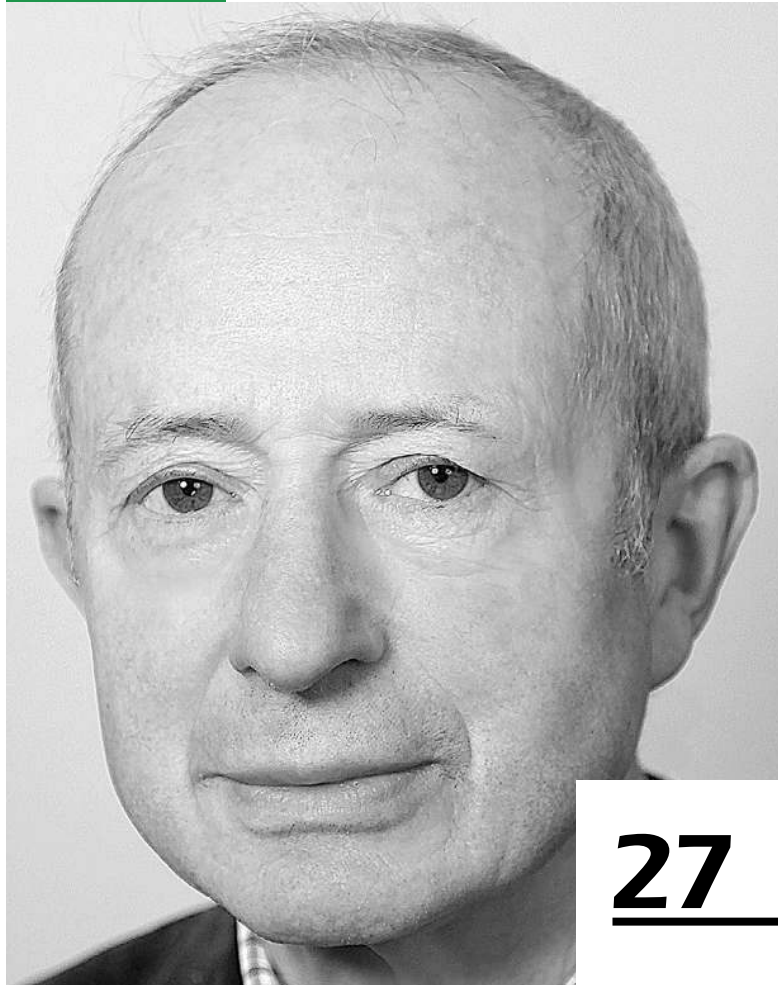

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

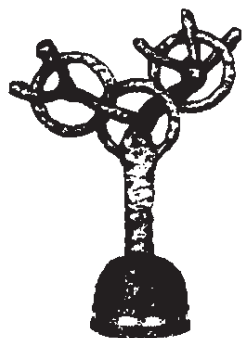

Txomin Peillen Karrikaburu

MANUEL LEKUONA Saria
Premio MANUEL LEKUONA

2009

EUSKO
IKASKUNTZA

Txomin Peillen Karrikaburu

Egilea: Txomin Peillen Karrikaburu

Remigio Mendibururen brontzezko eskultura
Sculpture en bronze de Remigio Mendiburu

PEILLEN KARRIKABURU, Txomin

Txomin Peillen Karrikaburu / Txomin Peillen Karrikaburu. – Donostia : Eusko Ikaskuntza, 2010. – 103 or. : ir. ; 21 cm. – (Manuel Lekuona Saria = Prix Manuel Lekuona; 27). – Manuel Lekuona Saria 2009.

ISBN: 978-84-8419-200-8

1. Txomin Peillen Karrikaburu – biografia 2. Bibliografia – Txomin Peillen Karrikaburu I. Eusko Ikaskuntza II. Serie III. Tit.

Azaleko argazkia / Photo couverture: Camara Baiona

Hauen laguntzarekin: Arabako Diputazio Forala, Bizkaiko Diputazio Forala, Gipuzkoako Diputazio Forala, Nafarroako Gobernua, Eusko Ikaskuntza, Hezkuntza eta Zientzia Ministerioa.

EUSKO IKASKUNTZA - SOCIÉTÉ D'ETUDES BASQUES

Miramar Jauregia - Miraconcha, 48 - 20007 Donostia

Internet: <http://www.eusko-ikaskuntza.org> - E-mail: ei-sev@eusko-ikaskuntza.org

ISBN: 978-84-8419-200-8

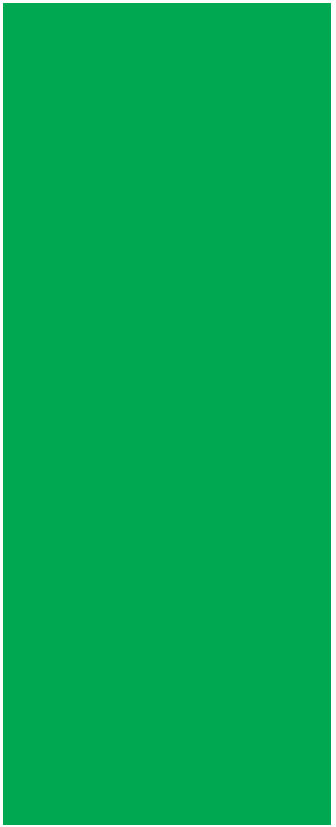
LG: SS-634-2010

Fotokonposaketa: Ikur, S.A. - Muros de San Pedro, 4. 48007 Bilbo

Inprimaketa: Antza, S.A.L. - Lasarte-Oria (Gipuzkoa)

Datu biografikoak	5
Données biographiques	31
Une gogoangarriak	55
Moments mémorables	55
Bibliografia	69

Bizitzaren gora beherak

Zikoinak Parisen utzi zuen, Montmartreko muino gainean Txomin Peillen, Joanes Peillen, Ligi Dordorragakoaren eta Maddalen Carricaburu, Bentaberrikoaren bigarren semea, 1932. urteko azaroaren 17an jaio zen. Bai, izan ere, Frantziako Babel dorre horretan sortu zen eta hiri horretan bizitzako berrogei urte joan zitzaizkion eta beste hamar eskuin eta ezker azken berrogei urterekin Euskal Herrira lan egitera etorri arte.

Peillen Karrikaburu gurasoen bizitza ez zen, beti, batere goxoa izan. Aitak, Joanes Peillenek, eskola hamaika urteekin utzirik, geroago soldadutza Turkian egin zuen. Azken herri hau 1914.eko lehen “Gerla Handi” delakoan alemanen alde jarri zen eta armeniarren sarraskitzen hasi. Aitak kontatzen zuenez armeniar herrixketan haur emakume eta zaharrak hilik edireten zituzten eta salbatu zirenak Mersinako portura eramaten ziren itsasontziratzeko eta Europara bidaltzen.

Jadanik, geroago Yaltan, Europarekin egingo zuten bezala, ingelesek eta frantsesek Turkiaren inperio zatien kudeaketa edo protektoratua hartu behar zuten: halaxe frantsesek Libano eta Siria okupatu eta geroago herritarrak azaldu zirenean itsuski zaflatuko; baina aitaren garaian soldaduek ez zekiten non zeuden bi aliatuek zatitu eta erreserbatu lurraldeak: frantsesek Eufratesetik honaindian atzera egin behar izan zuten eta Frantziako soldaduek kristau baita musulmanek Jerusalem armarik gabe bisitatu nahi izan zutenean, ingelesek ezezkoa eman, orduan Palestina geroztik arazoak sortuko zituenean, beren protektoratu ospetsua jarriko baitzuten.

Aita Turkiatik sar eta Zalgize Iragoeneko izebaren etxean morroin jarri zen, baina denborarik galdu gabe, gau eskolan ibiliz, bere garaian izan ez zituen lehen mailako ikasketak egin; halaber Karlomano pastorala eman zenean 1928. urtean, jakina, aita “türk” errege jarri zuten.

Laster urrendu zen aitaren Zuberoako egonaldia, nahiz gure aititak hitzeman etxeko nausi gaztea izanen zela, arreba lehen ezkondu eta zaharrago baitzen, Joanes Peillen beste lanik ezin aurkituz, maletattoa egin eta, urre pieza bakar bat sakelan, ekonomia arazoengatik, Parisera erbesteratu zen. Hasieran zernahi lan eginik, azkenean udal hirizain sartu zen eta hor lehen bi graduak gainditu.

Amak ordea, bederatzi urteekin eskolatik kendurik, ez zuen lehen mailako maila bireskuratu (euskaraz baizik ez zidan idatzi); gazteago herritik joan zen hamasei urteekin Bordeleko lehengusina baten etxean lan egiten ikasirik, hemezortzi urteekin (1911. urtean) Parisen zegoen; eskuin eta ezker etxeetan sukaldari ibili ondoren, Champs Elysées delako Claridge hotelean arropa arduradun egin zen eta hiri nagusian zegoeneino han egon. Gerrateko zuberotar egonaldian zangoan hautsi zuen eta orduko Olorueko Lafitte “barbero” txarrak gaizki jarri; geroztik ezin lan jarraikirik eginaz bizitu da Maddalen Karrikaburu ama. Azkenean, Txomin jaio zen etxera Montmartre itzuli zen bizitzera eta hiltzera. Hau zen orduko zuberotar askoren bizitza. Miranderen gurasoena oraindik zailagoa izan zen. Bakan batzuk polizian sartu ziren, asko morrontzan ibili neskame, hoteletako enplegatu, elizetako mutil edo sakristau eta geroago ostalari.

Bi urte t’erdi 1939-1941. urteen bitartean Zuberoan egon ziren amarekin bi semeak eta euskara ulertzen zuen baina ez mintzatzen Txominek, denak euskaldun ziren herrian; gero, gerlaren azkeneraino Parisen egon behar izan zuten.

Parisen, haien berrogei bat apartamentuko etxean, karriketan alemanen aurkako erresistentzia abiatu zenean Paris askatu nahiz, aita desagertu zitzaien; bere lagunekin borrokara joan zen: hamar egunez ez zuten ikusi eta Mauser aleman arma eskuan behin agertu zitzaien eta Erresistentziara itzuli.

Bitartean, etxean zeuden beste «gizon» guziak gorde ziren eta deiadarrak jotzen zuenean lurpeko sotoetan ikusten zituzten, horregatik anai ezaxolak ondar zakuak garraiatzen erabili zituzten Boulevard Saint Germain delakoan barrikada altxa zedin.

Bitarte horretan eta aleman generalak bere burua errenditu arren Hitlerrek eskatu hiriaren erretzea ez zenez bete, mendekuz bi aleman hegazkin itzuli ziren eta etxetik hurbil zegoen Ardo Merkatu nagusia «La Halle aux Vins» bonbardatu: honela paristarrek ez zuten ardo gehiegirik izan askatzea handiki ospatzeko.

Aita itzuli baino lehen frantses tanke batailoia Peillentarren etxetik larrehun metrotara hurbiltzen ari zela joan ziren Place Maubert-eraino; Hor zeuden Division Leclerceko «frantsesak» ohoreagatik lehen sartu zirenak; bati galdetu zioten nongoa zen, hark Mauleko. Euskalduna? Ez, espainola; ondoren, jakin zen ohoreagatik amerikarren aurretik igaro ziren soldaduen erdiak espainolak zirela eta agian ez ziren euskaldun zenbait faltako.

Garai haietan, amari penarik ez emateko sinesten ez zuen jainko batenganako atxikimendu laburra izan zuen, bizpalau urteez, katixima zerbait ikasiz, geroztik morala erdi gordeaz eta dogmak ez beharrezko iritziz, hamalau urteekin lortu nuen ehorzketa eta eztei aldietan baizik mezetara joatea.

Proselitismoa higuin duelako ez zen inoiz ateo militantea izan, Elizaren kanpotik egon eta egoten da eta aski. Gazte garaiko aldizkarien irakurketek harengan eragina izan zuten. Aita alderdi komunistean zegoeno *l'Humanité*ko kultura orrialdeak gogoko zituen, baina politika gaietan nahiago zuen klandestinoki hasi, Albert Camus-ek garai batean zuzendu *Combat* egunkari askeena irakurri. *Le Monde* egunkariak Madrilen zeukan berriemaileak hala nola Creac'h delakoak ez zelarik gaiztoegi Francorekin, Euskal Herrian ez zuen «espainol mota» baten oposizioa baizik ikusten. *Combat* delakoan Espainiako eta Euskal Herriko abertzaletasuna eta arazoak artikulatu zerrenda batekin ongi argitu zituzten. Zoritxarrez, *Combat* desagertu zen. Euskaraz astekari bakarra *Herria* zen, baina aita, hori ez baitzitzaion kazetaritza iduri, laster, garai hartako, Boletín diocesano horren

elizakeriez asea (adorazioneak, bataioak, komuniankak) harpidetza utzi zuen.

Euskaldun munduaren deskubritzeaz kanpo ez zaio ezer garrantzitsurik gertatu, Marie-Thérèse Olivierekin 1964. urtean ezkontzea baizik; irakasle zegoela 1968. urteko maiatzean klaserik ez ematea erabaki zuen, baina ikasleekin eztabaidatzen egon; orduan, zoritxarrez hogeita zazpi urte zituela hil zen, erdi zuberotar zen Jacques Delors frantses ministroaren seme argia ezagutu zuen eta haren ama zuberotar euskalduna. Lankide batek hitzaldi bat eman zien eta batxileratoko azken urtekoentzat ere Maoismoa gauza miresgarria bezala irakatsi.

Bere aldetik, Peillenek hirugarren munduaren goseaz, gosearen patologiaz eta gose horren iturriak azaldu zizkien. Bestalde Algeriako gorabeheretan gudukarako gogoa galdu baitzuen, ez zen kale borrokan ibili, bestela ere, abertzale egin zenez ez zuen ulertu zer ekarriko zuen frantsesen arteko borroka horrek bere borrokari.

Algerian, Infirmier Major bezala eta Gurutze Gorriaren izenean, mediku batekin edo gabe Dohanikako Sendakuntza Laguntza indigena zibilei ematen ibili zen. Hainbeste istilu sortu da Frantzian Afghanistanen, bederatzi urteez, ofizioko 25 frantses soldadu hil direlako eta Txominen batailoi txikian, hemezortzi hilabetez 29 hil izan zituzten, baina ez ziren prentsan aipatzen ere, ez ziren ofiziokoak baina beren gaztetasunarekin, maiz, bortxaz eramanak, eta musutrukean gudukatzen zirenak. Gerrate horretan, zortzi urteez denetara, 25.000 frantses gazte hil ziren. Algerian ikasi zuena izan zen, medikuntzaz zerbait, arabear dialektoaz beste zerbait eta bakezaletasuna, geroago Gandhizale eta indarkeriaren etsai egingen dutena.

Azkenean, 1982.urtean lanera eta bizitzera Euskal Herrira itzuli zen eta Santa Grazin zeukan etxetik Zuberoan ibiliz egin zituen bere etnografia lan handienak, batik bat, Santa Graziko eta Ligiko berriemailekin.

Ikasketek eta irakasleek gisa batez edo bestez gure geroa baldintzatzen dute. Baccalauréat delakotik landa aski zalantza izanik agronomia ikastea erabaki zuen, baina jakintza ez ziren gaietan ere hutsune handiak zituen eta bide okerreanean bi urte galdu zituen, gero lau Algeriako eta soldadokako urteetan, azkenean Parisen biologia lizenziatura egin zuen, geologia apur batekin eta horrela gai horietan 22 urte joan zitzaizkion kolegio eta lizeoko irakasle.

Parisen zegoeneino etnologia ikasketa eta praktikak mintegi batean egin zituen. Alain Eppelboin jaunaren, Laboratoire des Langues et des civilisations orales CNRS Centre National de la Recherche Scientifique delakoak antolatutakoan etnobiologian eta etnomedikuntzan, munduan zehar, biologoek eta sendagileek bizituak eta aztertuak kontatzen zituztenekin. Talde horretan bi urteez 1961. urtean eta 1962. urtean kidetu zen.

Lehenik, etnologian ikasi zuena eta zutena izan zen Afrikan, eta Hego Amerikan hobeki irabazteko bertako sendagileak hain gutxi zirelarik batez ere Afrikan, mendebalde formakuntzako zutenak lekuko medikuak nahiago zirela Frantzia eta Ipar Amerikan finkatu hobeki irabazteko.

Bigarrenik, Médecins du Monde eta OMS eko langile horiek ziotela herri-sendagile onekin ibili behar zela, baina ez gaitz baten “norbaiten” edo izterbegi baten eragina bilatzen zuten sasi sorginekin, ezen gero gaitza leporatzen ziotelako, errugabe bat erahiltzeko arriskuan jarritz.

Hirugarrenik, eta hori medikuntza horien balioa ukatzen zituen andre batekin eduki eztabaiden ondotik konturatu ziren bertako hizkuntza baten ulertzeak zer onura zekarkeen, ezen andre hari galdetu zitzaionean nondik atera zituen bere oharrak, bitarteko itzultzaile baten bidez zebilela aitortu. Jarraitu zuen Peillenek galdetuz bere interpreteak elebidun zirenez, biologiaz edo medikuntzaz zerbait zekitenez? Benetako elebidunak zirenez? Andreak galderak gaitzetsi zituen. Laugarrenik, ikasi zuten tradizioko herri sendagile onek bazekitela gorputz baten ahulezietan geroko gaitz baten erein lekuak bazirela, bestalde erabiltzen zituzten sendabelarrek eta mineralek eragina zeukatela.

Bosgarrenik Txominen ekarpen xumea izan zen, nola magrebtar munduan taleb herri sendalariak, batik bat ur irakinarekin egin zauriak, zaintzen zekiten eta irakasten, esnea, bilgorra, eta kafe porrokin edo errepesak erabiliz minak lotzen; azken kasu horretan Dohanikako Sendakuntza Laguntza (Assistance Médicale Gratuite) delakoan zeukan mediku nagusiak esan zion, berrikitan, kafe hondar horietan antibiotiko gisako botiga zegoela; orobat, hezur hautsiekin talebek zuzentzeak eta geldiarazteak erdiesten zituzten zotzak edo tablilla egokiak eginaz; medikuntzako haiek ez zieten behin ere esan mairuei talebengana ez joatea; zoritxarrez gerrako aroa eta baldintzan zirelako ez zuten gai hori sakondu.

Jakina, Algeriako gerla delako horretan ikusi eritasunak, gaitzak kontatu zizkien baita zibilen bizi eta bizitza egoerak, betiko gerratetakoak: goseak, toxikosiak, tuberkulosia, tifoidea, baita bertako eritasun bereziak, hazteriak, ezkabiak, begietako trakomak itsutzen zituenak, tinak burusoiltzen, tetanos eta tifusak hiltzen. Medikuarekin Algerian egin galderetan Txomin eta medikua gazteetan askok tifoidea eduki zutela ohartu zen, baina ez zela poliomieltis kasurik gertatzen, urritasunagatik nekez garbitzen ziren jende horien artean, baina bai antibiotikoz gainditu bertako frantsesen artean: badira gaitz batzuk beste batengandik zaindu lezaketenak.

Ordu onean, oroitu zitzaion Txomin Peilleni hizkuntzetan zeukan zaletasunaz, gaztelaniaz eta ingelesez ongi moldatzen

zela: Iberiar eta Iberoamerikar gaztelaniazko lizentziatura egin zuen Parisen eta hezkuntza jakintzen lizentziatura ere.

Horiekin guztiekin, alde batetik literaturan eta hizkuntza irakaskuntzan sartu zen. Parisen 12 urteez Lavoisier lizeoan euskara irakaslea izan, gero Euskal Ikasketen doktoratua Haritschelharrekin Bordelen pasaturik, Paueko Unibertsitatean 15 urteez euskal irakasle eta orain emeritua da.

Bitartean euskaraz eta frantsesez eman ditu filologiazko eta linguistikazko lanak, gehienak zubererari buruz. Hasierako ikasketek beti eraman dute biologiari eta etnologiari buruzko ikerketen egitera, Biologiaren didaktikaz, Herri sendakuntzaz, Ehizaz, Zepokaz, Janariez eta beste.

Euskalduna

Ez da Parisen sortu euskaldun bakarra; haren belaunaldian euskaraz zerbait edo aski zekitenak baziren. Euskaldun izatea, lehenik gurasoei zor zieten Txominek dionaz:

(...) egun guziz gurasoak etxera erretiratzen zirenean beren artean beti euskaraz ari entzuten genituen, eta ama ere gurekin aski usu hala ari zen.

Halere, hamahiru urteetan, hamahiru urteekin, zubereraz zerbait ulertu arren, anaiaren alderantziz, Txomin Peillenek ez zuen euskaraz hitz egiten. Osaba Allande Alemanian preso egon ondoren Parisera itzuli zenean, amari galdetu zion zergatik seme hura ez zen euskaraz mintzatzen. Orduan, hasi zen Pariseko bi osabekin euskararen arrarotasunaz ohartzen. Osaba horiek ere eta gero lehengusuek euskaldun euskaradun izaten lagundu zuten. Euskal Herriari eta gure mintzairari buruz idatzi zirenak irakurtzen hasi zenean jakobino eta anarkista zen Onésime Reclus geografoaren *En France* liburua aurkitu zuen eta oraino liburutegian badu; idatzi zuen ezkertiar biarnes horrek euskara zailegi zela idazteko, ez zuela literaturarik, (hortan erdi arrazoi zeukan) euskara hogeigarren mendean hilgo zela; gero zion bi aldiz hiltzea dela literatura onik eman gabe eta gure hizkuntza gramatikalari batzuentzat tesi egiteko gaia izanen zela:

Le langage basque tombera dans le néant car c'est être profondément oublié que de servir d'argument à quelque grammairien de thèse à quelque savant et c'est périr deux fois que de périr sans chefs-d'œuvre (Onésime Reclus, *En France*, p 464. Paris, 1887).

Jarraitzen zuen Réclus horrek idatziz euskaldunek hobe zuketela Hego Amerikara bizitzera joatea. Ez zuen erraten 1887.an euskaldunen lekuan nor jarriko zen. Zati horretan anaiak kexuan idatzi hitzak badira eta orrialdea urratzen abiatu zelako marka. Txominek dionaz:

Orduko ezker laiko jakobinoa euskal munduari interesatzen zenean gure herriko sakristau kulturaz asperturik, denak klerikal eta erregezale zaku berean sartzen gintuzten.

Bestalde bazuen zazpi urte 1880. urtean, hargin beltz eta laiko amorratuen pozez, eskolan euskararen erabiltzea debekatu zela. Urte oro eta maisuak, errejentak hezten zituzten Paueko Ecole Normalean buruan sartzen zieten “departamentua desohoratzen zuten bi mintzaira atzeratuak, biarnesa eta euskararen galaraztea da zuen eginbidea”, geroago Etchart izeneko euskaldun zuzendari batek errepikatuko ez zuena. Errepublikaren berdinkeria, uniformizatzea hor gogorki abiatu zen. Iraultzaz geroztik errepublikazaleak euskaldunei buruz ez ziren iritziz aldatu.

Gure herriko jaunttoek ere ez zuten euskal eliterik handirik sortu. Peillen euskara ikasten zebilela jendeek zioten euskara mintzatzen zutela etxeokoe besterik ez zekitelako, baina nola nahi ez zutela ulertzen zergatik, atea izanik, “apez mintzaje” hori ikasten zebilen, Txomin paristar hori. Bazterretan errepikatzen zuten euskaldun izatea ikasketetan oztopoa zela eta nola nahi Mauletik behera ez zuen jakite horrek deusetarako balio; hauek guziak “jende ederren” eta errejenten predikuak ziren.

Gauza bi nahasten ziren euskararen jakitea eta eskolatzea. Euskarari jende xehea ere mugak jartzen ari zelarik, halere zioten hamahiru urtetaraino eskolan egotea aski zela. Aitortu behar da herritik kanpo joan behar zela bigarren mailako ikasketen egitera eta nonbait Maulen edo Pauen egoitza eta janaria ordaindu. Bestalde hemeretzi-hogeigarren menderen mugan eskola laburragoa zen, haurrak doidoia irakurtzen eta letra idazten zekitela, morrontzan eta nekazari lanetan jartzen ziren. Ana izebaren erranetan, orduan ere, Ameriketara emigratzea zelako aterabide ezagunena ez zuela balio frantsesaren sakontzea, aski

bazekitela familiari diasporatik euskaraz eskutitzak egiteko gai zirenean. Halaxe, ama bederatzi urterekin eta aita hamaika urteetan eskolatik atera zituzten.

Parisen askaziez kanpo Peillen anaiek ez zuten euskaldunik ezagutzen eta 1946. urtean Bentaberriko Ana izebari aitortu zionean euskara mintzatu eta hobetu nahi zuela, bi liburu eman zizkion, euskarazko lehen biak: Salaberri mauletarraren kantutegi elebiduna eta Artxuren bi mintzairerako gramatika. Horrela hamasei urteekin euskaraz mintzatzen hasi zen.

Azkenean bretoiak baitzituen lagun gehienak eta haien mintzaira ikasten zebilela, Pariseko euskaldunak ezagutarazi zizkion. *Ker Vreizh* bretoi kultur etxean Gernika taldeko kantariak entzun zituen eta horrela jakin euskaldun abertzaleak bazirela, eta Eusko- Jaurilaritza izen bitxiko gobernu erbesteratuak ordezkari eta egoitza ederra bazuela Pariseko Avenue Marceau 11 delakoan.

Ordezkaritzara joan zen. Baliatu zitzaion, behin, goizegi hurbiltzea ezen behean ez baitzuen inor ediren, lehen solairura jo zuen eta han ate bat ireki zion, euskaldun eta idazle izaten berotukoena zuen, Andima Ibinagabeitia elantxobetarrak. Frantsesez zuzendu zitzaion eta hark euskaraz euskalduna zenez galdetu. Peillenek baietz eta jatorriz zuberotarra, abertzaletasunaz interesatua. Bizkaitar jaunak erantzun euskaldun izateko, oroz lehen, euskara mintzatu behar zela eta ikasi, gero ikusiko zuela balio zuenez abertzale izatea.

Orduan, 1949. urtean Andimak, Dominique delako bat Txomin bataiatu zuen, gero luma izen gisa erabiliko duena. Andimak eta biek tormentu desberdinak zituzten, gero ohartuko zenez, hark Espainolez baizik hitz egiten zuten abertzaleak izateaz eta Txomin askazietan gure mintzaira mintzatzen ez zuen bakarretarik izateaz. Lehen euskal irakaspenak Andimak eman zizkion Lopez Mendizabalen metodoa eman orduan gehienik idazten zen gipuzkera osotu zelakoan mintza zedin eta idatz zezan. Ordudanik bazekien ez zuela euskara baztertuko baina ez zekien beste ikasketen kaltetan izanen zela, Gernikan kantatzen, euskal klasetan, idazten denbora galtzen omen zuelako; euskararen

ikasteari lehentasuna emanaz, aitak zion bezala beti frantsesez hitz egiten ziolarik “tu perds ton temps avec ton basque” baina hori zen euskaldun berritzen eta militante zirenen zoria.

Euskara mintzatuaz amets egin zuen eta etsitu, zeren herrira itzul eta ohartu baitzen baseritar familian euskaraz ari baziren Eskualtzaleen Biltzarrakoak eta Iparraldeko abertzale, euskaltzain eta euskaltzale euskaldun zahar gehienak ere beren artean, maiz, frantsesez mintzatzen zirela, eta euskara, latin berria bezala, hegoaldekoekin hitz egiteko erabiltzen. Diglosia dela-eta argi zaio, orain, hizkuntza batean abiatu harremanak nekez beste mintzaira batera igarotzen direla: bai ez zuen inoiz lortu aitarekin euskaraz hitz egitea, baina Haritschelhar eta biak frantsesez nekez mintzatzen dira. Orobat, gertatzen zaio, frantses nazionalista, antiabertzale eta euskararen irakastearen etsaiak edo ezaxola direnekin beti euskaraz mintzatzea, harremana horrela abiatu zelako.

Nahiz Ipar, nahiz Hego jende helduak beren artean erdaraz ari badira, hurrek bide hori onartuko dute: euskara utzi behar dela haurtzarotik irteteko edo euskara beste ikasgai edo asignatura arrotz bezala bilaka daitekeelako: Ikastolako hurrek, beren artean, zer hizkuntza darabilte? Oroitzen da ere Baionako fakultatean korridoretan zain ziren gazteak euskaraz ari zirela eta Harinzelai edo antzeko izena zeukan mutil abertzalea etorri eta frantsesa inosatzen zietela. Oroitzen da ere Pragan 1968. urtean Norbert Tauer txekiar euskaltzaleak erran ziona, txekieraren adibidea emanaz:

Zuen hizkuntza salbatu nahi baduzue: euskaldunekin beti euskaraz hitz egin behar duzue.

Ipar Euskal Herrian ez gaude bide onean eta Hegoaldean ez askoz hobean. Gertaera horiekin ez da aztia edo profeta izan beharrik, finantzeta bezala epe laburrean ibili behar da eta hizkuntza dominatzaileek buruan sartu diguten buruzagitza baztertzen jakiten badugu gure hizkuntzak beharbada beste menderik ezagutuko du. Zenbat aldiz ez du entzun euskara “independentziarekin” salbatuko dela! Nola daiteke elebiduntasuna eskatzen duten abertzale paperetan euskaraz % 10 gainditzen ez dutelarik?!

Batzuetan besteek bizitua lagungarri genuke. Zer egin dute Irlandar independenteek beren gaelikoaz? Elebidun bakarra politikan, E.A. ko *Zubiak* da, Baionan egina.

Anitzetan deitoratzen du zenbateraino frantsestu den Iparraldeko euskara mintzatua eta Hegoaldean hitz egiten dena espainoldu, baina beharbada hobe da 'gaizki' mintzatzea batere mintzatzea baino. Arazoa da, mintzaira guztietan, mintzatzaile bakoitza bere alde joanaz belaunaldien eta herrien artean ezin ulertuz ibiltzen ez erortzeko, arau batzuk ere behar direla zaindu.

Euskara batuak idatzian bere bidea egin badu mintzatuan elebidun izan behar luke bakoitzak bere euskalkitxoa jakinik ere, gure artean erabilgarri den euskara batua hobetu. Badakigu baina oroitu behar zaigu, herri zokokeriak utzirik, zuberotar bat Markinan bere euskalkian has baledi inork ez lukeela ulertuko ez eta bizkaitar bat berean jardun baleza Barkoixen.

Badakigu hizkuntza guztiak biziak direla eta bizi den bakoitza osasunez edo gogoz gizabanakoa dela, bakoitzak alda lezakeela baina hizkuntza ez da berezko jarduera bat, ikasten den hautabidea, erdibidea baino. Hain zuzen, irri egingarri dira frantsesak uste baitute beren hizkuntza abstrakziorako bakarra dela.

Badakigu, berdin, Nafarroako espainolista buruak esan duela euskara ezin dela erabili gizarte moderno batean. Ez daki Peillenek Euskal Herriari buruz zein andere biarritzarrak idatzi zuen: «le basque ne s'écrit pas parce qu'il n'a pas de mots abstraits» beste gisaz erran zuen Pierre Ibarrondo euskaldunak euskaraz etzela hitzik gauza modernoan aipatzeko, eta adibidetzat ez zela hitzik gure hizkuntzan cardan errateko; Pariseko euskaldunen *Elgar* kazetan "Du Cardan à la Silhouette" artikuluarekin Txominek erantzun zion. Kardan giltzadura, Cardano italiar baten izenetik horra zela, eta frantsesak ere hitz abstraktuak falta zituela hitz konkretuak direla "esprit" jatorriz spiritus arnasa, hatsa delako, halaber "âme" anima, butza, matematikako "calcul" calculus "harri txikia"; gero badakigu gaurko frantsesa nekez ari dela hitz berri asmatzen eta adigai zaharrentzat ere ingeles hitzak hartzen.

Beraz, hau da Peilleneztat gure hizkuntzaren biziaz ohargarri zitzazkionak, gero haren gainean egiten diren predikuak eta misterio argitzeak, nahiz aspertzen duten, ez diote sekulan euskaldun izatea oztopatu, nahiz balizatekeen, omen, aunitz errateko, munduko hizkuntza guzietan gurea konparatu dutenek euskal nortasunaren ukatzeko edo dagoen baino gorago ezartzeko: euskal exotismoak badauka aunitz idatzia eta batzuetan zentsuratua izan da ameslaria ez delako.

Literaturan idazle

Pariseko Henri IV lizeoan 1948. urtean aspertzen zelarik, ondoko bretoi lagunak Jakez Moalek soldadu batek bere maiteari zuzendu kantu bat frantsesera itzuli zion eta Txomin Peillenek euskaraz eman, euskaraz haren lehen “idatz lana” izan zen. Gero, euskal literaturaren orduko sasi trinkoan sartu zuena eta aurrera egitera bultzatu gorago aipatu Andima Ibinagabeitia izan zen. Andimak bataiatu Mirandetar Jon zuberotar bat ezagutarazi zion, eta gero bata besteen etxeetan hilabete oroz eta larunbatetan lauzpabost lagun bildu ziren. Bakoitzak idatzi zituen lantxoak ekartzen zituen, jadanik *Gernika*, *Egan* eta *Euzko Gogoa*, aldizkarietan artikulua eta olerkiak argitaratzeko ahala izan baitzuten. Robert anaiak ipuin bat baizik ez zuen idatzi baina bilduma batean Txomin Peillenen izenarekin agertu zen. Garai hartan, haurrentzat eta helduentzat ipuin eta kontakizun ere idatzi zuen Txominek, gehienak orduko gipuzkera osotuan. Andima Parisen zegoeneino giro onean egon zen.

Garai hartan zituen bere olerki eta prosa gehienak Jon Mirandek gipuzkera osotuan idatzi; azken lan nagusia *Haur Besoetakoa* eleberria izan zen 1959. urtean. Geroago, Mirandek olerkiak lapurtartuz eta eleberria euskara batuan biridatzi zituen. Idazteko hizkuntza arautua behar da eta hasieran, behin zubereraz idatzi badu, Txomin Peillenek, gero beregisako gipuzkera osotuan, baina Villasantek eta Krutwigek aholkatzen zuten lapurtar klasikoaren bidetik, eleberri bat eman zuen *Itzal gorria* (1963), Agirre saria izan zuena (1966) geroztik euskara batuan aldaera irakurgarriagoa eman du, Sarrionandiak irakurri lehen eleberria izan zen eta bere denboran nekez ulertu zuen, gero giltzapean zenean gustura egin.

Txomin Peillenek apurka apurka euskara batua baino lehen euskaran “h” batzuk eta lapurtar hitz zenbait erabili zituen, euskara batu batera azkenean igaro. Ez du horregatik bere jatorrizko euskalkia bazter utzi, zuberotar literaturaz liburu bat egin zuen *Zuberoako itzal argiak* izenekoa, askoz geroago epopeia antzeko olerkia Zuberoako kondairaz eta zubereraz. Azkenik 2009. urtean Euskeran haren, asto lasterra, Ehiztariez eta Ekologistez *Ihizlor eta Ekolor* egin fartsa argitaratu diote. Uste du euskalkiek beren lekua izan behar dutela kantugintzan, olerkigintzan eta antzerkian baita lehen adinetako ikastoletan ere.

Iparraldean, borondate eta irakurle ezaz, ez zen, Elizaz kanpo, argitaratzeko modurik eta halaxe 1953. urtean idatzi zuen *Gauaz ibiltzen dana* eleberriak, bi urte t’erdiko soldadokatik itzultzean 1964. urtean Txomin Agirre sariagatik 1966.an argitaratu zioten Hegoaldean. Testu luzeagoak argitaratzeko ahalbidearekin eleberri idazten eman zitzaigun, eta bederatzietarik lauek sariak irabazi zituzten. Jakina, aspaldiko kontuak dira eta liburutegietan baizik ez dira atzematen eleberri baten bigarren edizio, batuan, baizik ez du eduki, *Itzal Gorria* delakoarena beraz euskal literaturan, zahar askoren gisa, idazlea laster fosilizatzen dabil.

Haurrentzat hiru ipuin bilduma idatzi zituen adinka emanak, *Hor Dago* delakoak argitaratuak. Helduentzat sasi-erotikazko ipuinak, fantasiakoak, humorezkoak, detektibe girokoak idatzi zituen; denetara 95 argitaratu zioten, halatan ere Igerabidek jende aurrean esan zion ez zela ipuin idazlea: bai euskal literatura berak hogeitau urteak zituenean hasi balitz bezala edo beste arrazoi txarragorengatik. Detektibe eta humore girokoek bigarren mailako idazle ospea eman diote, baina horrela jarraitzen badugu hemendik berrehun urte denak lurpeko mailan egonen gara.

Lau eleberri sari eman zizkietenak ez du uste okerregi ibili zirenik. Hizkuntzaren aldetik Mirande, eta gaien aldetik lehen jorraztaileak Mitxelena zituen, orain andrea eta beste bi adiskide ditu benetako kritika zorrotzenak idazlanak frantsesera itzultzen dituenen, baina orain baditugu euskal literaturaren epaileak, maiz, beren espainol ikasketek eta estatubatuarren mirespenez markatuak, kritika ñimiñorik egin gabe lerro batean erabakitzen dutenak txarra ala ona zaren. Badira, ordea, kritika onak hala nola

Ion Olano argudioekin esaten dizunean, zertan hobeki egin zenezakeen eta zergatik ez zaion zerbait gustatu. Parisen, argitara zedin, ezagutu euskaldun ikasle batzuei, haren alde sinadurak eman zituztenei, hala nola Jokin eta Joxemartin Apalategi, Joxean Agirre ilunpetik atera zutenei eta orobat, euskaraz idazten jarraitzea, *Maiatz* aldizkariko Luzien Etxezaharreta eta *Dakiteko* Sabin Oregi eta beste zenbait, ere zor die. Literatura liburuen kopurua gora igo omen da: Joan Mari Torrealdaiak zorrozki ikertu ondoren argitaratu liburu aleena jaitsi dela erakutsi digu.

Zer iritzi daukan euskal literaturaz? Ez luke Gil Bera desbideratuak bezala idatziko ez dela, gaur, euskal literaturarik, bestela berdin erran daiteke hizkuntza askorentzat. Ez luke errango gailurra jo duenik, bakarrik dio, behin Euskadi sarian kide izan ondoren, eta aspaldiko irakurle eta jale ona denez apairuetan eta otoruntzetan bezala baditugula pintxoak, sarrerakoak, plato nagusiak, barazkiak eta ondokoak. Lan batzuek edaria eskaintzen digutela eta besteek egarria. Berak dio, eskaintzen dituen pintxoak onak baldin badira, hainbat hobe.

Euskal eleberri idazleek trena berandu hartu dutela badaki, jadanik erdal eleberriek bide luzea eginik zirelarik. Euskararentzat irrika handiagoa izanik ere, Koldo Mitxelenak ere uste zuen euskara literaturari mugatu behar zela eta eztabaida handia izan zuen Txomin Peillenekin Uztaritzen azkenik ikusi eta mintzatu zuenean: Mitxelenak ez zuen nahi gazteek euskara irakasgai guztietara egokitzen indarrak gal zezaten. Mitxelenak iker lanak, beste irakurlerik ezean, gaztelaniazko liburuetan eman arren, bere artikulu askorekin ikerketari buruz eta literaturatik kanpo Mitxelena euskal hiztegia aberasten ibili zen.

Euskal literatura aspaldiskan liburuetarik jalgi zaigu: Josean Artze, Mikel Laboa, Imanol, Lurdes Iriondo, Mikel Markez, Natxo de Felipe eta beste batzuek olerkiak musikatu baitzituzten eta irakurle ez zirenak ukitu. Artzek kaligrafia eta Zumetaren irudiekin eman zituen bere lehen liburuak, eta hormetan irudi hedatzearekin, txalaparta soinuarekin, kanpoko hotsekin, beste teknikekin beren poemak irakurtzeko bidea hartu zuen erakutsiz, apur bat baztertuak diren olerkari eta prosista onak hala nola Edorta Jimenez publiko zabalagoa ukitu du *Jon Mirande*

kaberetearekin eta zineak Andu Lertxundi hobeki ezagutarazi. Orain, euskal idazleak ospedun izateko literatura agentea behar du, arrotz hizkuntzetara itzulpenak eduki eta batik bat benetako espainol Sari Nazionala irabazi; halere sari eder horik gabe, hiru kaletarrek, ez beste gaurkoek, Arestik, Mirandek eta Txillardegik 1950-1960 urte tarte horretan modernismoaren ateak ireki zituzten, bai hizkuntzaren, bai gaien aldetik hirurek euskal literaturaren sasiak eta sastrakak ebaki, bide berriak irekiz.

Oraingo literatura Saizarbitoriarekin eta Atxagarekin abiarazten dute gazteek, erraz ahazten dituztelako hilak edo zahartuak. Ez omen zen *Ehun metro* (1976) baino lehen, politika agertu eleberrian eta zer da Gerra Zibilaz Martin Ugaldek idatzi Iltzalleak (1961) eta Tx. Peillenek euskaldun komunista baten etsipenak eta leialtasunak kontatzen dituen *Itzal Gorria*, 1963. urtean idatzia, 1966.urteko Txomin Agirre saria?

Besteen gisa, dio, ustekabeen, jakin gabean eta batzuetan irakurketa oroitzapen lauso batengatik jadanik kontatu direnak idaz ditzakeela. Peillenen lehen olerkia, gipuzkera osotuan, *Gernika* aldizkarian argitaratua, Txen Huo Xang txinar ospetsuaren legendaz idatzi zuen *Txinar gudari* (1950. urtean) izan zen eta handik urte zenbait eskema berdin-berdinean Gabriel Aresti adiskideak *Nire aitaren etxea* euskaldunagoa. Biak Txinarekin zorretan daude.

Era berean, Théophraste Renaudot sari ospetsua irabazi zuen Salbat Etcharten, Guadelupeko borroka armatua aipatzen duelarik, eleberriaren erdian, gizon baten *ehun metroko* ihes lasterka eder bat, idatzi zuen eta euskaraz gai berdina geroztik idatzi da. Txominek, sarritan, uste izan du, oharkabeen, denek gisa, bere ipuinetan horrelako oroitzapenak edo ereduak izan dituela, baita hala nahiz olerkietan Errenazentistak imitatuz idatzi dituenak, baina aitortu ere, gainera haiek ere hamaseigarren mendean, batzuetan, latinezko olerkia edo prosa edertua, berriz idazten zutela: kristauek dioten gisaz: “barkatu baina ez da pekatu”. Modu berean, Txominen olerki hoberena omen dena ez du asmatu, 1964. urtean gaia Baghavad Gîtako Maha Bharata delakoan hartu zuen.

Batzuek diote dena idatzia izan dela, horrek erran nahi luke aspaldian idatziaren ondotik ez dela ezer aldatu munduan? Munduaren aldatzea eta pentsaeren ugaritasuna ukatzen gabiltza, uniformetasunaren kontra direnak. Hori mendebaldeko pentsamendu bakarraren frutua da. Sarritan, ez dakigu asiatarrek gure adigai batzuek baztertzen dituztela hala nola Egia, Infernua, Paradisua eta Sartrek “L’Etre et le Néant” delakoan “izan” aditzaren inguruan eraiki zuena; beste begiz dakusatela, gure kategoriak alferrikako jokoak iruditzen zaizkiela: “hala nola maindire mihise zuri bat deskribatzea, gau ilunpean”

Gure aurreko belaunaldi etsituak ez zuen sarritan, euskaragan larregi sinesten, beren ikerlan gehienak frantsesez edo gaztelaniaz egiten zituzten eta askok ez artikulatu bat ere idazten euskara zekitelarik. Resurrección María Azkuek eta Juan Garmendia Larrañagak beren lanak bi hizkuntzetan ematen saiatu zirenak izan ezik.

Maiz, galdetu diote Txomini zergatik bere ikerketak euskaraz egin dituen? Horrela egitean Peillenen xedea zen gure kulturako zati diren etnologia jakituriak gure hiztegiarekin gure berezitasunekin ezagutaraztea, horregatik Donostiako AEB argitaldariarentzat eta Ataungo Barandiaran fundazioarentzat berriemaileekin egin zuen liburu bat; atseginez jakin zuen Zuberoako herri sendakuntzaz egin zuen azterketa, Bilboko medikuntza talde batek ikertu zuela.

Ikerketa gehienak euskaraz idatzi arren badaki beste hizkuntzetan idazteak eta mintzatzeak merezi duela. Aitortu behar du frantsesez hiru liburu argitaratu dituela, bata lexikografiako tesia, ezin zelako garai hartan (1981) euskaraz egin, Euskaltzaindiak euskaraz eman dio igaz, Biologiaren hiztegiaren izenarekin, bigarren liburua euskara frankofonoei ezagutarazteko *Parlons l'Euskara*. Hirugarrena zubereraz dauden okzitanismoak aztertzen zituena Madrileko UNED'eko linguistikan saiakera sariarekin izan zuena, *Les emprunts de la langue basque à l'occitan de Gascogne*, 1995. urtekoa izan zen.

Badaki zer muturra egiten duten manexek beren gaskonismoak eta itxuragabetu frantses hitzak aipatzen dituenean. Ez da oraindik benafarrera diren mailegu hitzez lanik

egin, bereaz kanpo, alegia zuberera baino garbiago delakoa omen baita. Aspaldian idatzi zuen, ingelesa adibidetzat emanaz, ezin baztertuak direla osoki maileguak, hizkuntzek emazteek bezala ez dutela fruiturik ematen birjina egonaz, ez eta prostituz ere, baina ditugun hitzak gorde behar ditugula, eta ez beharrik gabe modazkoak hartu. Hiztegia baino txarrago da joskeran hartzen ditugun erdal kalkoak.

Bosquejos Vasco Uruguayos, erdaraz eman zuen, euskal kultura uruguaiarrei ezagutarazteko eta uruguaiar kultura euskaldunei. Gaztelaniaz, beste saiakera handiagoaren idazten jarduten du. Ingeleseztatik artikulu bat eta kantua bat idatzi zituen. Hots, saiatzen da egin dituen ikasketa gehienez baliatzera.

Biologiaren bere lehen lanbidea izan dena eta patologia soldadutzan ikusi duena gogoan, Elhuyarren artikulu zenbait idatzi zituen, batik bat, Darwini buruz, zahartzeaz, osasunaz, eta heriotzaz ere. Didaktika liburua ere badu *Bizidunak haurren eta helduen heziketan*. Tesia ere, Biologiaren hiztegiaren bide horretatik ibili zen, hor anatomiar, fisiologiaren eta patologiar buruzko euskal testu batzuk agertzen direlako eta oraindik gehiago Barandiaran fundazioak argitaratu ziozkaten bi etnologia saiakera liburuetan.

Ikerketa sailean 24 liburu argitaratu dizkiote eta gorago aipatu gaiez, baina, denbora berean, aldizkari ugarietan 192 ikerketa artikuluak eman zituen. Aldizkari horiek izan ziren Cuadernos de Etnología y etnografía de Navarra, Fontes Linguae Vasconum, Anuario de Eusko folklore, Bulletin du Musée Basque, Egan, Ekaia, Elhuyar, Euskera, Habe, Iker I-X, Jakin, Lapurdum.

Behin, 1960.an Juan San Martinek esan zion Arantzadiko Arratibel oinartiar gazte bati utz ziezaiola idatzi zuen, lehenbiziko Euskal Herriaren geografia: marrazki, estatistika eta mapekin. Ale bat baizik ez zuen eta San Martinekin ez zuen inon atzeman, beraz galdua da.

Bere euskaldun idazle eta patriota bide horretan beti bazterska ibili da, gure politikan eta gure kulturaren ikerketan hainbeste exotismok eta utopiek kutsa gintzakeelako. Beti gogoan

du nola arabar batek, horiekin guztiekin ezer ikusteko ez zuen gai baten aipatzearekin, hots, hamazazpigarren mendeko liburu baten eskaintza egiten ziolarik, bera soilik erakundearen kudeatzaile izanik, autoritate bakarra izan balitz bezala ezezkoa eman ziola, gaineratuz utopiazale hutsa zela. Ez zituen agian, aparatxik horrek, behin ere irakurri hain kritiko diren azterketa ala besteek hala uste badute denbora galdu zukeela euskaraz idazten? Atseginik hartu ez balu behar horretan ez zuen jarraikiko baizekien idaztea lan bide baldin bada ez dela ogibidea.

Txomin Peillenek, Andima Ibinagabeitiaren eskolatik, bereizten du abertzaletasuna eta nazionalismoa, baina bi hitzek ñabardura anitz dituzte. Peillenentzat abertzale izatea, patriota izatea da, Euskal Herri gizarte baketsua eta euskal kultura zaindu lezakeen herri bat eskatzea, amets urrunen mailan dauka. Frantsesek euskara duintasunean hiltzen laguntzen dutelarik eta espainolistek frankismoaren garaiko mamuekin ofizialtasunari bere muina kentzen dabiltzaino Txomin Peillenek euskaltzaletasuna lehentasunean edukiko du.

Orduko, abertzaletasunari Mirandek egin kritikak onartuz ez zuen hark nahi borroka armatua onartzen Gandhi baitzuen eredutzat eta beti indarkeria guztien aurka agertu delako. Aitortzen du Pariseko jaurlaritzaren giroan errepublikazale ideiak onartzen zituela, baita abertzale batzuen jarrera miresten: hala nola Hernandorena edo Agirre familia euskaldunena, baina ezagutu zituen anai arreba batzuk aitetama euskaldunak eta abertzale handiak zituztenak eta euskararik ez zekitenak. Bestalde maiz ikusi du beren karguetan zeudeno abertzale ez zirenak erretretan bide hori hartzen.

Jakina, PNV alderdiak ez zituen Iparraldekoak onartzen frantses agintariekin arazorik ez izateko, baina nola nahi Txomin Peilleni ez zitzaion gogoko JEL formula klerikala. Behin, horretaz idatzirik erantzun irri-egingarria, barregarria eduki zuen, alegia ez zela alderdi konfesionala giristino baloreen aldekoa baino. Abertzale bidea argitu zioten 1956. urtean Pariseko lehen *Congreso Mundial Vascon* entzundakoak eta berotuxe hegoaldetik etorri ziren lagunek: Bitor Kapanaga, Andoni Tototika, Karmele Rotaetxe, Elbira Zipitria eta besteek

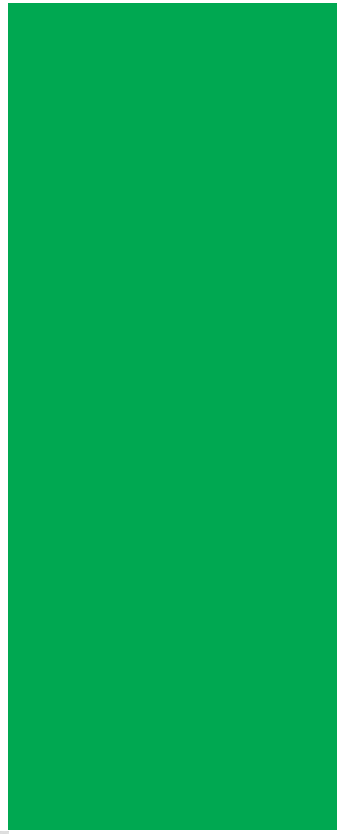
Eusko Alkartasuneko lagunekin ibili da, zazpiak bat gogoan, alderdi laiko horrek Iparraldean sail bat ireki zutenean. Sarritan bezala kritikoa dela esan du, nahiz ez den entzuna. Hitz handien erabilera ez zaio gustatzen, batik bat independentzia eta subiranotasuna hitz larriak goستن direnean, adigai horien edukia aztertu gabe. Horrelako hitzak errealitatearen kontra zulatzen eta deshantzen dira; autodeterminazioaz kanpo ez du aterabiderik ikusten gutxiago, gainera, eta nola liteke Europaren erdian Kuba berri bat sor?

Inolako amets handirik gabe lealtasunez jarraitzen du ezpaita alderdi batetik bestera ibiltzen diren haize buruetarik: norat haize, harat aise.

Données biographiques

La vie d'une famille de la diaspora

Obligés à une émigration économique Madeleine Carricaburu et Jean Peillen tous deux souletins du val d'Andoze, l'une côté Larrau, l'autre côté Licq se rencontrèrent et s'épousèrent en 1929. Txomin fils cadet du couple naquit le 17 novembre 1932, à Paris, sur la butte Montmartre.

Jean Peillen n'avait pas onze ans lorsqu'il fut retiré de l'école et devint le berger familial, il alla en Turquie, encore en guerre en 1920, où l'armée française tentait, maladroitement, de sauver du massacre quelques milliers d'Arméniens; il circula au Liban, en Syrie, en Mésopotamie, puis il revint au Pays Basque dans l'espoir de reprendre le bien familial mais sa sœur aînée, entre temps, se maria; il resta alors un temps ouvrier agricole chez sa tante de Sauguis où on lui confia dans la pastorale Charlemagne, bien sûr... le rôle de roi turc.

Ce père partit pour Paris où comme beaucoup d'émigrés économiques basques il travailla dans le commerce; mais grâce à une scolarisation acquise en cours du soir il put entrer après deux ans d'école spécialisée dans la police municipale il monta de deux grades, fonction où il se trouva pendant la guerre. Il participa avec la résistance à la libération de Paris que son fils raconta et qui montre la faible proportion de Parisiens engagés dans ce combat.

Madeleine Carricaburu qui fut retirée de l'école en pleurs à l'âge de neuf ans était à dix-huit ans à Paris où elle fut lingère au Claridge, puis sporadiquement cuisinière car lors d'un séjour de

deux ans et demi, pendant la guerre en Soule, elle se brisa la jambe. L'aîné des fils Robert naquit, également, à Paris. A la suite de diverses nominations la famille déménagea 4 fois, pour s'établir 15 Boulevard Saint-Germain, dans un quartier favorable aux études.

Txomin Peillen se souvient de la lecture paternelle du journal communiste *l'Humanité* qu'il appréciait pour ses pages culturelles, et de la préférence qu'il eût pour *Combat*, né dans la clandestinité, et un temps dirigé par Albert Camus; en une série d'article ce quotidien analysa bien le problème basque et le franquisme, à l'opposé il n'apprécia pas le chroniqueur madrilène du *Monde* Creac'h qui fut incapable d'en faire autant.

Après des études un peu laborieuses il fit son temps militaire pendant un an en France, formé en hôpital il passa un an et demi en Algérie dans une équipe d'Assistance Médicale Gratuite. Sa connaissance des pathologies rares s'ajouta à une première teinture d'arabe dialectal et un rejet de toutes les formes de violences.

Le principal événement de sa vie d'alors, 4ans après son retour d'Algérie, fut son mariage avec la plasticienne d'origine normande, Marie-Thérèse Olivier en 1964, épouse qui illustrera plusieurs de ses livres.

En mai 1968 il resta auprès de ses élèves pour discuter non seulement du maoïsme que professait le professeur de géographie mais de problèmes plus graves de la faim et de la maladie, problèmes qu'il avait connus, en partie, en Algérie et surtout dans les comptes-rendus de l'UNESCO sur le tiers monde. Il eut, alors, l'occasion d'apprécier le jeune fils, souletin par sa mère, du ministre Delors, fils qui hélas mourut à l'âge de 27 ans. L'agitation du Quartier Latin lui sembla sans rapport avec les problèmes du Pays Basque qui le préoccupaient, même s'il apprécia la remise en question des mandarins de la Sorbonne.

Les études et l'enseignement

Mal orienté vers l'agronomie il se tourna vers les sciences de la vie et fit sa licence à la Sorbonne ce qui lui permit d'être professeur certifié dans le secondaire pendant 22 ans de carrière, toutefois dans la même période il enseigna pendant 12 ans le basque au lycée Lavoisier. Plutôt porté sur l'étude des langues il fit une licence d'Etudes Ibériques et Ibéro américaines à Paris VIII, également une licence de Sciences de l'éducation. Sur cette lancée il fit sa thèse de Doctorat d'Etat de sémantique en Etudes Basques, en 1981 à, Bordeaux III, sous la direction du professeur Jean Haritschelhar, titulaire de la chaire de basque de Bordeaux.

En 1982 il fut nommé à l'université de Pau où il passa rapidement Maître de Conférences, mais ayant régulièrement enseigné à Bayonne et à la suite de l'obtention, pour Bayonne, d'une licence d'Etudes Basques puis d'un CAPES par l'équipe de Bordeaux (Jean Baptiste Orpustan et Jean Haritschelhar et de Pau Txomin Peillen), enfin, Txomin Peillen obtint une chaire de Langue Basque équivalente à celle de Bordeaux III et termina sa carrière après 15 ans d'enseignement supérieur comme professeur émérite.

Hors des enseignements basques Txomin Peillen, obtint que fût créé un enseignement de Lettres modernes du français à Bayonne. Il participa également avec le professeur de droit Maite

Lafourcade à la création d'un diplôme provisoire d'Université qui permet l'intégration des enseignants des écoles basques.

En tant que professeur émérite il participe toujours aux activités de trois laboratoires, Arc Atlantique à Pau, Centre d'Etudes Basques et Iker à Bayonne, de même qu'aux recherches de l'Euskaltzaindia et d'Eusko Ikaskuntza.

Le bascophone

Contrairement à son frère Robert il ne parlait pas le basque à l'âge de quatorze ans, bien qu'il comprit un peu le parler souletin qu'il entendait en famille; mais, rapidement, il prit conscience d'une part qu'il était une des deux personnes de la famille à avoir perdu la langue maternelle balbutiée durant la petite enfance et d'autre part que l'euskara valait la peine que l'on s'y intéressât. Sa tante Ana lui donna ses deux premiers livres: la grammaire bilingue de Artxu et le recueil de chansons bilingue de J.D.J. Sallaberry. Ce fut grâce à des Bretons qu'il découvrit à Paris les chanteurs de Gernika, la délégation du gouvernement basque en exil et le nationalisme basque; c'est dans cette dernière demeure 11 Avenue Marceau qu'il rencontra Andima Ibinagabeitia; ce dernier lui déclara que s'il voulait être basque il fallait qu'il apprit à parler la langue et que seulement, après, il verrait s'il pouvait être nationaliste ou patriote basque.

Andima lui fit connaître Jon Mirande, dès lors, des «tertulias» littéraires eurent lieu pendant quatre à cinq ans au domicile des uns et des autres les samedis après-midi où chacun apportait ses écrits et s'informait de la littérature en général.

Ce fut, toutefois, en famille avec des parents qui entre eux communiquaient toujours en basque, avec une mère, des oncles et cousins qui leur parlaient dans cette langue que Robert et Txomin Peillen se perfectionnaient en basque souletin; pour apprendre une langue de ville les deux frères firent des séjours annuels chez Gotzon Egaña dans la rue du port, Portu kalea, de Donostia/Saint Sébastien à partir de 1950 et Txomin utilisa la méthode de Lopez Mendizabal.

La situation du basque parlé dans l'élite et une partie du peuple l'inquiéta, déjà bascophiles et académiciens communiquaient entre eux non seulement par écrit mais aussi oralement y compris les dits nationalistes basques en français; or il se souvint de ce qu'en 1968 à Prague Norbert Tauer lui déclara: «votre langue ne se sauvera que si les bascophones parlerons toujours en basque entre eux», c'est aussi ce que disait la proclamation d'un maire d'Eibar de l'après franquisme. Des adultes inconscients du mal qu'ils font transforment le basque en matière d'enseignement ou parfois en «langage des enfants», en ne le parlant en présence de ceux-ci.

Il dut supporter cette horrible déclaration de la maladie diglossique de professeurs vivants de la langue basque: «On a bien le droit de choisir la langue dans laquelle on veut s'exprimer» à quoi il répondit « Pourquoi pas en anglais? ». Quand on lui dit que le basque meurt, il répond c'est nous qui le tuons en ne le parlant pas.

Par ailleurs il eut peu de relations avec les Basques du nord qui dès qu'ils repéraient son accent souletin lui parlait en français, tandis qu'au sud malgré ou à cause de la résistance à la prohibition on ne lui répondait pas en espagnol.

Il prit conscience que les enseignants de basque parlaient en français et que la diglossie dépendait non pas d'idées politiques mais des habitudes prises dans les premières relations, habitudes très difficiles à changer, ainsi il ne put jamais parler en basque avec son père mais oui avec le professeur Haritschelhar ou avec des personnes presque totalement indifférentes ou hostiles au nationalisme basque. A l'opposé c'était bien un certain Harinzelai ou quelqu'un de ce nom, un nationaliste basque qui obligeait, les autres étudiants discutant en basque, à passer au français dès qu'il arrivait.

Certes, toutes les langues ont des problèmes le basque a en partie résolu celui de l'écrit par la création du basque standard euskara batua. Un basque de Markina qui s'exprimerait dans son dialecte ne serait pas compris par un bas-navarrais, et un navarrais de Saint- Palais en Biscaye, c'est alors que l'euskara

batua peut servir à l'oral. Les télévisions et les radios aident un peu à l'usage du basque standard mais l'école encore plus.

Txomin Peillen dénonça régulièrement les bascomanes et les bascophobes, les uns qui cherchent des ancêtres prestigieux ou exotique à l'euskara et les autres hommes politiques réactionnaires qui prétendent que la langue n'est pas utilisable dans le monde moderne faute de mots abstraits (sic). Pour se trouver des excuses à ne pas le parler l'on déclare que sa grammaire est très difficile mais comment firent des générations de plusieurs centaines de milliers d'enfants qui, sans grammaire, dans le passé apprirent une telle langue, en plus d'autres totalement différentes?

Ses écrits littéraires

Un jour de 1948 alors que Txomin Peillen s'ennuyait en étude au lycée avec un camarade breton Jakez Moal celui-ci lui traduisit en français la complainte d'un soldat à sa bien-aimée qu'il mit en basque: ce fut son premier écrit.

Par la suite et sur les conseils d'Ibinagabeitia, des critiques de Koldo Mitxelena pour la thématique et de Jon Mirande pour la langue, il écrivit des contes pour enfants dont la totalité ne fut publiée qu'en 1977. Par la suite il réalisa des recueils de narrations et contes pour adultes de styles humoristiques, policiers ou fantastiques. Un certain J.C. Igerabide lui déclara en public qu'il n'était pas un écrivain de contes alors l'auteur pour ce compte envoya la liste des 95 contes déjà publiés. Il se consacra également à l'écriture de romans sur les neuf publiés, il eut quatre prix littéraires. Il pense que les jurys qui jugent sur des manuscrits anonymes ne se trompèrent point totalement, mais il ne s'explique pas clairement pourquoi une certaine encyclopédie basque l'ignore absolument. Peut-être, parce qu'il est citoyen français? Peut-être, à cause de ses positions contre toutes les formes de violences? Peu importe.

Il semble qu'il soit classé comme écrivain de seconde zone, car hormis ses quatre romans sérieux, ses écrits humoristiques ou policiers le classent ainsi. Pourquoi pas? Il faut de tout dans un repas des entrées des plats principaux des fromages et des desserts et il pense que s'il a donné à la langue quelques amuse-bouches et quelques entrées qui ont plu à certains lecteurs il en serait satisfait.

Il publia également un recueil de ses poèmes dont certains dédiés à ceux qui firent de lui un bascophone et un écrivain Aresti, Artze, Ibinagabeitia, Etxaide, Mirande et Sarrionandia et d'autres en l'honneur de Gandhi, d'Abd El Kader ou des personnages mythiques de l'Inde. Son premier poème est le récit de la loyauté du héros chinois Tchen Huo Shang: publié en 1950, *Txinar gudari*, paru dans la revue *Gernika*, longtemps après sur le même schéma Gabriel Aresti devait publier une forme basquisée *La maison de mon père*. Ils sont redevables tous les deux à la Chine.

Les mêmes schémas, par hasard ou par un vague souvenir peuvent apparaître dans vos œuvres ainsi la fuite sur cent mètres d'un nationaliste guadeloupéen publiée dans le roman du basque Salvat Etchart se retrouve des années après dans un roman de 1976 avec un nationaliste basque.

Peillen fut surpris récemment de lire que le premier roman politique fut *Ehun metro*, comme si Martin Ugalde auteur sur la guerre civile de *Iltzalleak* (1961) et Txomin Peillen de la vie et mort d'un communiste basque *Itzal Gorria* (prix 1972) n'avaient pas existé.

Il lui est arrivé d'indiquer ses sources mais il est probable que certains de ses écrits littéraires sont, ou contiennent des sortes de mises en abyme ou des souvenirs qui proviennent de ses lectures d'auteurs anglophones ou hispanophones; ne s'est-on pas aperçu que de grands poèmes de la Renaissance en français provenaient de textes en prose ou en vers latins.

Parfois, l'on dit que tout a été écrit, mais cela supposerait que le monde au cours des siècles n'a pas changé; à son avis, c'est l'attitude de ceux qui veulent appliquer fondamentalement des textes d'il y a deux ou trois mille ans à la vie intellectuelle actuelle.

Autres obstacles à l'écrit basque furent les attitudes de bascopphones tel un certain danseur Oihanburu qui écrivit à l'époque où publier en basque n'était pas facile et d'un point de vue folklorique très français que la littérature basque devait se

limiter à l'oral des chansonniers basques (bertsolaris), aux chansons et au théâtre populaire; bien que plus ambitieux, Koldo Mitxelena pensait que l'écrit de la langue devait se limiter à toute la littérature; malgré tout Mitxelena par ses articles enrichit la langue dans des domaines connexes, linguistique, art et cinéma.

Actuellement, pour être bien reconnu comme écrivain basque et devenir éventuellement une autorité critique, il faut avoir gagné un Prix National des Lettres à Madrid, prix réservé aux citoyens espagnols. Autrement, il faut avoir un agent littéraire et trouver une filière pour être traduit dans les langues étrangères.

Une forme plus intéressante du développement littéraire basque fut et reste la diffusion chez des personnes illettrées par force dans leur langue de poèmes par les chanteurs Imanol, Lurdes Iriondo, Mikel Laboa, Xabier Lete, Mikel Markez, Natxo de Felipe, Niko Etxart, Amaia Zubiria et bien d'autres, qui ont fait connaître notamment Gabriel Aresti, Josean Artze, Jon Mirande.

Josean Artze introduisit une formule de spectacle totale, avec projection de textes sur les murs, lecture de ses textes sur fond de bruit de nature ou de rythmes de txalaparta. De même Edorta Jimenez a, enfin, put gagner la place méritée avec son spectacle poétique *Jon Mirande kabaretea*.

La prose, elle, est passée, parfois, au cinéma pour Andu Lertxundi, Saizarbitoria ou Bernardo Atxaga, notamment. Certes, le roman et la poésie en langue basque ne prirent le train de la modernité qu'à partir de 1950 avec les écrits de Jon Mirande, puis les romans de Luis Alvarez «Txillardegi» et avec Gabriel Aresti fondateurs de la modernité littéraire.

En tout cas, Txomin Peillen n'a pas à se plaindre il publia 19 titres littéraires recueils de poèmes et de contes, romans et une pièce de théâtre comique traditionnelle ou *asto laster*, à l'exception de six poèmes en castillan, tout est en langue basque.

Ses écrits de recherche

La plupart des articles écrits par l'auteur ont été classés par lui dans sa bibliographie en deux grandes catégories, journalisme et recherche même si de nombreux articles de presse relèvent de la vulgarisation scientifique. La liste la plus complète et la plus longue se trouve dans les archives de l'Institut Sancho el Sabio de Vitoria-Gasteiz ou à l'Académie Basque, Euskaltzaindia.

En rapport avec sa première formation de biologiste Txomin Peillen publia un livre de didactique de cette science sur l'influence des êtres vivants dans l'éducation des enfants et des adultes et des articles toujours en basque dans la revue scientifique *Elhuyar*, dès son origine en 1974.

Lié à sa première formation s'ajouta une participation, pendant deux ans, aux séminaires d'ethnomédecine du *Laboratoire Langues et de Civilisations Orales*, de Paris, où à côté de sa petite expérience médicale algérienne il put confronter ses connaissances et ses méthodes futures avec celles des biologistes et médecins, de Médecins Sans Frontières et de l'Office Mondial pour la Santé (OMS) ou des biologistes du milieu rural français; il put comparer les méthodes d'ethnographie de l'école basque, avec celles assez comparables de certains chercheurs: essayer de trouver des personnes vraiment bilingues et suffisamment aptes à la connaissance de la biologie et de la pathologie pour questionner les pratiquants de la médecine populaire dans leurs langues, respecter les pratiques des guérisseurs non-sorciers, collaborer avec eux, apprendre quelque chose de leurs méthodes.

Les livres d'ethnographie en langue basque de Txomin Peillen portent sur un secteur précis du Pays Basque qu'il connaît bien, la Soule, sur les thèmes suivants: médecine populaire et hygiène, chasse et piégeage, contes et croyances traditionnels, et des articles sur la nourriture.

Sa thèse elle-même relève de l'ethnographie et de la lexicographie, avec une analyse du vocabulaire de la biologie, de textes anciens de médecine et de croyances médicales et d'enquêtes de terrain.

C'est ainsi que pour sortir de tout dogmatisme exotique il montra que des connaissances dites populaires provenaient de sources écrites, plus ou moins anciennes (recueil de recettes des saludadores, du petit Albert le Grand ou de Kneipp), et que, souvent, elles en conservaient les archaïsmes.

Cependant, il ne put réussir à publier un ensemble de textes d'art vétérinaire de 1692 de bonne qualité pour son époque (La Maison Rustique améliorée) dont la partie inédite fut copiée et éditée par un rat de bibliothèque, P.U. qui se prétendait son ami, et qui dans une note en bas de page signalait l'existence d'un essai d'intérêt mineur.

Les autres recherches philologiques (littérature populaire) et ses écrits en linguistique, correspondent à sa troisième formation portent presque exclusivement sur le dialecte souletin de la langue basque notamment le prix de linguistique de l'Université à Distance (UNED) de Madrid pour un essai en français *Les emprunts de la langue basque à l'occitan de Gascogne*. Ses recherches ont, souvent indisposé les idéalistes et puristes de la langue ce à quoi il répond que les langues sont comme les femmes qu'elles peuvent difficilement produire des fruits en restant vierges, mais en se prostituant non plus, le pire étant la perte de nature par les calques grammaticaux et morfo-syntaxiques.

Pareillement, il est sensible aux effets de la diglossie sur l'hispanisation au sud et la francisation au nord du Pays Basque, au mélange de codes (code switching) et les a décrits dans plusieurs articles en basque, en français et en castillan.

Il a toujours défendu deux thèses: qu'il ne sert à rien de faire des comparaisons lointaines de vocabulaires cet élément de la langue étant le plus labile et variable, le hasard pouvant faire apparaître des homophonies; d'autre part que le cerveau humain est fait partout de la même manière et si l'on suit pour le choix arbitraire qu'est la syntaxe un système, sans parenté aucune, on obtient des solutions assez proches, c'est le cas de l'agglutination qui existe dans des langues sans contact, basque et quechua, ou sans voisinage des langues monosyllabiques à ton, africaines ou chinoises.

Dans le domaine des idées il publia en 1983, également l'édition critique du premier tome d'un livre de projet philosophique de 1785, écrit par un enseignant souletin et d'idées réformistes, Jüsef Eguiateguy. Le second tome en 2010.

Hors de ces recherches et en rapport avec elles il écrivit, en basque, un livre comparatiste de réflexions sur les valeurs dans la société basque comparées à beaucoup d'autres en s'inspirant de ses observations ethnologiques au cours de ses voyages et de ses lectures scientifiques.

Dans cette lancée il vient de terminer un essai comparatiste non publié, en castillan, sur les croyances populaires anciennes et nouvelles, leurs origines, leurs évolutions.

Comme apport à l'histoire de la littérature savante il prépara une édition des œuvres de Jon Mirande le poète et prosateur basque parisien, édition qui fut censurée par l'éditeur. Il réalisa également une anthologie de l'écrit souletin des quinzième, seizième et dix-septième siècles.

Ses choix politiques

Dès la découverte du monde basque le clairvoyant Andima Ibinagabeitia lui fit la distinction entre l'abertzale, patriote et le nationaliste. Il estima que sans la langue et la culture basques ce pays n'existe pas et ne survivrait pas. Son patriotisme s'alimenta dans la défense de cette langue et de cette culture que les gouvernements espagnols, non seulement franquistes, mais actuels continuent à opprimer et pour cela l'assimile à la violence révolutionnaire de l'ETA, et les gouvernements français qui aident la langue et la culture «à mourir dans la dignité» (sic).

Ce qui orienta ses idées politiques fut le Congrès Mondial Basque qui se tint à Paris en 1956 avec des républicains de toutes tendances et au cours duquel il put constater l'inefficacité politique et culturelle de l'exil politique basque et espagnol et rencontrer des jeunes patriotes venus de l'autre côté de la Bidassoa: les dames Karmele Rotaetxe et Elbira Zipitria, les messieurs Bitor Kapanaga, Andoni Totorika, Jokin Zaitegi et bien d'autres notamment des Basque-français de droite et de gauche, comme le professeur Bernard Possompés de la Sorbonne, bascophone labourdin, qui l'encouragea à écrire en basque.

En un bref exposé en basque dont le résumé a été découverts par Pako Sudupe, il rappela la nécessité de créer un enseignement basque pour les exilés et soutenir les premiers essais de cinéma en basque réalisés par les exilés.

C'est après, que Txomin Peillen connu à Paris l'académicien basque Frédéric Krutwig réfugié politique pour avoir critiqué dans son discours d'entrée l'oppression culturelle dont souffrait la

culture basque du fait du franquisme. Il communiqua à cet érudit de Bilbao tous les documents économiques recueillis au Congrès mondial, et Krutwig consulta des nationalistes bretons, frisons et Jon Mirande qui l'inspirèrent pour l'écriture d'un livre en espagnol *Vasconia* où il rajouta à la lutte armée préconisée par Mirande et pour sa part les théories marxistes léninistes. Ce livre devint la bible de la future organisation indépendantiste ETA. Lors d'un aparté de réunion de l'Académie de la Langue Basque Peillen demanda à Frederik Krutwig, s'il était toujours marxiste. Il lui répondit: que non, qu'il reconnaissait être le père spirituel de l'ETA mais qu'un tel père peut renier ou ignorer son fils tandis que Luis Alvarez "Txillardegi" en était le père charnel et qu'il souffrait beaucoup pour son fils.

Comme militant culturel, après avoir observé l'attitude et les idées des chrétiens du Parti Nationaliste Basque, et en fonction de ses idées philosophiques il ne put y adhérer; il préféra la formation socio-démocrate et laïque non violente Eusko Alkartasuna.

Il n'en partage pas, pour autant, toutes les idées car il ne voit pas où peuvent mener dans une Europe qui se veut pacifiée les souverainismes basque, français ou espagnol, les indépendantismes des mêmes peuples à moins de redéfinir ces concepts, quitte à leur donner un nouveau contenu.

Carrière et responsabilités

Passées. Iraganak

- 22ans de lycée titulaire du CAPES de SVT, (22 urtez Lizeotan biologia irakasle CAPESduna; denbora berean hamabi urtez Pariseko Lycée Lavoisier delakoan euskararen irakasle)
- 16 ans d’enseignement supérieur, maître de conférences, puis titulaire d’une chaire de langue et civilisation basques à Bayonne, (16 urtez euskal irakasle eta katedratiko, Baionako fakultatean eta Pauekoan 1982.tik 1998.arte)
- Deux fois responsable du Département Interuniversitaire d’Etudes Basques (Bordele eta Paue unibertsitateen arteko sailean arduraduna bi aldiz)
- Conseil National des Universités (Unibertsitateen Nazioko Aholkularitzan, (CNU) Parisen 73.en sailean

Actuelles. Oraingoak

- Académicien Basque en titre et membre de deux commissions: onomastique et littérature (Euskaltzain oso 1988. urtetik goiti, onomastika eta literatura batzordekoa)
- Membre du Conseil de Développement du Pays Basque (Euskal Herriko garapen kontseiluan, aholkulari kide)

- Membre de la direction du Conseil de développement), (Euskal Herriko Garapen Kontseiluko, zuzendaritzan)
- Membre du conseil de la langue basque du gouvernement autonome (Euskeraren aholku Batzordekoa)
- Professeur émérite collabore à trois laboratoires de recherche, Arc Atlantique, Centre d'Etudes Basques, Iker (Irakasle emerittoa 3 iker taldeetan)
- Conseil d'Administration d'Eusko Ikaskuntza nord (Iparraldeko Eusko Ikaskuntzan administrazio kontseilukoa.)

Articles à portée scientifique: (aldizkarietan)

Argia, Bulletin du Musée Basque, Cuadernos de etnología y etnografía de Navarra, Elhuyar, Ernaro, Euzko-Gogoa, Egan, Euskera, Fontes Linguae Vasconum, Galeuzca, Gernika (hegoamerikakoa), Gure Herria, Habe, Hegats, Jakin, Reclams, RIEV. etc..et dans plusieurs publications des sections d'Eusko Ikaskuntza.

Journalisme (kazetetan)

Berriak, Biga, Elgar, Elkarrekin, Euskaldunon Egunkaria, Le journal du Pays Basque, Miroir de la Soule, Sud-Ouest, Time, Zabalik, Zubiak.

Colloques, thèses, congrès (Jardunaldi, tesi, biltzar)

Organisation de quatre colloques (lau jardunaldi antolatu)
Participation à 34 colloques et 9 congrès (commissions académiques, communications) dont quatre d'Eusko-Ikaskuntza
Direction de 6 thèses (6 zuzendaritza)
Jury dans 8 thèses (8 epai mahai)

Honneurs

Euskal Idazleen Elkarteko ohorezko kidea
(Membre d'honneur de l'Association des écrivains basques)

Maule hiriaren ohorezko domina
(médaille d'honneur de la ville de Mauléon)

Ziberoko Zohardiaren ohorezko diploma
(Diplôme d'honneur de Ziberoako zohardia)

Agosti Xaho fundazioaren ohorezko saria
(Prix d'honneur de la Fondation Agosti Xaho)

Sarako Idazleen Biltzarreko luma
(Plume d'honneur de l'écrivain, de la ville de Sare)

Euskal Pen Klubaren urrezko luma
(Plume d'Or de l'Euskal Pen Club)

Eusko Ikaskuntzaren Manuel Lekuona saria 2009
(Prix Manuel Lekuona d'Eusko Ikaskuntza 2009)

Une gogoangarriak
Moments mémorables

Argazkiak/Photos: Artxibo familiarra.

Aita Joanes Peillen, Türk errege, Kar-lomano. Zalgize, 1928an.

Robert zutik (10 urte), Txomin (9 urte) jarririk. Paris, Eskolan, 1941ean.

Ezkerretik eskuinera Robert anaia, Imanol Agirre, Gotzon Egaña, Txomin. Bilbon, 1952.

Aberri Eguna Parisen, Ezker-eskuin Txomin, Leizaolaren semea, Irungo Errekondotarrak. Paris, 1956.

Algeriako bere erizain taldearekin. 1960.

Bitor Kapanagarekin. Elorrion, 1961.

Gurasoekin, Dordorragan, aitaren sortetxean bazkalondo. Ligin, 1961.

Baionako Udaletxean, sarrera hitzaldia. Argazkiaren ezkerretik Alfonso Irigoyen eta eskuinetik Juan Mari Lekuona. Baiona, 1989.

Jean Haritschelhar euskaltzainburua domina ematen, sarrera hitzaldiaren ondotik. Baionako udaletxea, 1989.

Joan Mari Lekuona, Enrike Knörr, Jose Maria Satrustegi eta Joxe Miel Barandiaranekin Zuberoaz mintzo. Ataur, 1990.

Eusko Ikaskuntzaren XI. Kongresuan partaide. Donostia, 1991.

Euskaltzaindia, Paueko Nafar Parlamentuan. Paue, 1993.

Baionako fakultate zaharrean Eusko Ikaskuntza eta Centre d'Etudes Basques delakoak antolatutako kongresuaren partaideekin. Baiona, 1994.

Euskal kultura kongresukideak Montevideoko, Defentsa Ministeritzan, Iparraldeko "indiano" batek eraikitako jauregian. Montevideo, 1995.

Ezker-eskuin Fernando Muru (Bizkaia), Jesus Azcona (Nafarroa), Txomin Peillen, Ciccerone andrea, euskaldun seme den Defentsa ministroa, eta jatorriz euskalduna den generala. Montevideo, 1995.

Peillen senaremazteak Eusko Ikas-
kuntzako Fermin Leizaola eta Miren
Egañarekin. Ibarbürü, Santa Grazi,
1996.

Txomin Peillen, Marie-Thérèse Olivier emaztearekin. Santa Graziko Ibarbürü etxean,
1997.

Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindiak antolatutako *Antoine D'Abbadie 1897-1997* Kongresuko partaideen txangoa. Sara, 1997.

Centre d'Etudes Basques taldea Maïté Lafourcade zuzendariaren inguruan. Baiona, 1997.

Mauleko Udal Etxean Sallaberryri omenaldia. ezkerretik eskuinera, Jean Lougarot, Peillen hitzegile eta mahaiaren gibelean Sallaberry ilobatxo zaharra, aiteitaren irudi gibelean. Maule, 1997.

Nodar Assatiani historilariaren etxean, Greta kantatzen eta Nodar gitarra jotzen. Tbilisi (Georgia), 1998.

Greta Txanladze georgiar euskalariaren baserrian. Michel Malherbe, musikari eta olerkari bat, Nodar Assatiani eta Txomin Peillen. Georgian, 1998.

Euskaltzaindiarekin Lodosan (Nafarroa), 2001.

Euskaltzaindiarekin Tuterako ikastolan (Nafarroa), 2002.

Euskaltzaindia. Hendaiako Herriko Etxean, 2002.

Bibliografia

Oharrak / Observations

Bibliografia osoagoa Euskaltzaindian eta batik bat Sancho el Sabioko erakundearen (Gasteiz) / Bibliographie partielle la presque totalité se trouve à l'Euskaltzaindia de Bilbao et à l'Institution Sancho el Sabio de Vitoria-Gasteiz

1. *Euskaldunon Egunkarian*, argitarazi artikuluak ez dira hemen agertzen, ez eta kazetetako franko / Manquent les articles des journaux

2. Bestalde erabiltzen ditudan laburpenak dira / Abréviations utilisées :

el : Eleberri Laburra / Fra

FLV: Fontes Linguae Vasconum

G. : Gipuzkeraz / Guipuscoan

i. : ikerketa / Recherche

k. : kazetaritza / Journalisme

CEEN : *Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*

BMB : *Bulletin du Musée Basque*

LJPB : *Le journal du Pays Basque*

3. Bereizi ditut ikerketa lanak (i.) eta kazetarizkoak (k.), denetara 312 / De manière assez drastique j'ai préféré séparer l'ensemble des 312 articles en Journalisme (k.) et recherche (i.).

**Artikulu, mintzaldi, txosten eta eskuidazki / Articles,
conférences, communications et manuscrits**

1948

“Mendigabota” bretoi abesti baten itzulpena argitaragabea
(argit. gabea/non publié)

1950

“Uda lan sorhoan” (haur ipuina). Non: *Euzko Gogoa*, 1-2
zbk. 1950

“Hartza gatzkoi” (haur ipuina). Non: *Euzko Gogoa*, 3-4 zbk.
1950

1951

“Hegaztiak elhekan“. Non: *Euzko Gogoa*, 3-4 epaila jorraila (Z.)

“Txinar gudari“ (olerkia). Non: *Gernika* (G.)

“Sugandere” (olerkia). Non: *Gernika* (G.)

1952

“Eulien errege” (ipuin fantastikoa) ik. *Ale Gorria*

1953

Gauaz ibiltzen dana (eleberria) idatzi (G.), ik. liburuak

1954

“Zezen gorria” olerkia (1988.an argitaratua), ik. *Oraiko
euskaletan olerkia*

1955

- “Azeria ta kastorrak” (haur ipuina)
- “Txoriaren ondotik”
- “Ikazgintzatik ikazgintzara“
- “Pinokkio ta aizea” (neronek asmatua). Non: *Egan*. Donostia
- “Buffalo Billen abentura bat” (neronek asmatua)
- “Errotaria errege“ (ipuina ez liburuaren titulua)
- “Errege zuria”
- “Philemon ta Baukis”. *Egan*-en emana
- “Arrotz ille horia“. *Egan*-en emana
- “Zaldi bizia eta lurrun zaldia”
- “Mirko printzea”
- “Jon futbolaria“
- “Barttolo ta Matias”
- “Zaldiz eta oinez”
- “Loteria”
- “Etxe zahar baten barrenean”

Gipuzkeraz idatzi nituen aurrekoak eta handik hamazazpi urtera euskara batuan argitaratuak. Beren garaian hiru ipuin baizik ez ziren argitaratu, geroago liburu bat egin nahi nuelako / Mes premiers écrits sont en Guipuscoan et dans la liste ci-dessus 3 furent publiés à l'époque et les autres en batua 17 ans après.

1956

Euskal Herriaren geografia ta ekonomia (saiakera liburua, Pariseko Congreso Mundial Vasco-ren ondotik idatzia)
Arantzadik galdua (G.)

k. 1. “Euskararen hedapena” (Hitzaldia, Congreso Mundial Vasco. Paris, Laburpena Pako Sudupek salbatu)

1957

- i. 1. “Inondik ez banu arrazoinik” (E.B. saiakera). Non:
Egan, 5-6, 1957.ko iraila
- Tristan ta Isolt*. (El.) (argit. gabea/non publié)
- “Bost egun bost gau” (olerkia), argitaratua 1988.an,
Maiatz 2003

“Maitharzun ohiari” (olerkia), 1988an argitaratua, *Maiatz* 2003

Itxaropenari (olerkia), beste izenez “Etsipena”, *Maiatz* 2003

k. 2. “Euskararen erabilpena” Dassance-ren garaian hitzaldiak frantsesez ematen ziren Pariseko Eskualtzaleen Biltzarra zelakoak, abisatu gabe elebidun egin nuen

1958

i. 2. “Akademismu ezilkorra”. Non: *Egan*, 1-2 (G.) urtarrila-apirila; 60-67

k. 3. “La Soule, Zuberoa”. Non: *Elgar* (hitzaldi elebiduna Euskalzaileen Biltzarra, Pariseko Eskual Etxean)

1959

“Jon Done Denuxi”. Non: *Egan*, IV (G.) Apirila; 53-55

“Philemon ta Bauzis”. Non: *Egan*, V-VI (G.) Maiatza-ekaina; 167-169

1960

“Aldjezairia askatuta” (saio bat ta zazpi ipuin) (E.B.). Ipuin haietarik bi *Egan*en argitarazi, ikus 1971. urteko liburuak

“Kala gaineko aizea”. Non: *Egan*; 200-204

“Maha Bharatako ipuin bat”. Non: *Egan*, 1-2 (E.B.); 65-66

“Musa ihesi” olerkia, ik. *Mende Joanaz*

1961

k. 4. “Frantziako kultura minoritateen alde”. Non: *Egan*, 1-3 (E.B.); 108-109

“Suge kalean” (izu ipuina). Non: *Egan*, 1-3 (E.B.); 52-54

k. 5. “Toulouse-Lautrec-ez bildu buruxka batzu”. Non: *Egan*, 6; 241-243

“Arrotz ille oria” (ipuina) (G.). Non: *Egan*, 3-4; 185-195

“Torre gainetik”. Non: *Egan*, urtarril-ekaina; 55-59

Tximinoak (elaberria) (lau aleak galdua, azkena Saizarbitoria eta Sarasolak, zirriborroa gorde)

“Ametsezko hatzak” (olerkia, argit. gabea/non publié)

“Zaldun ibildaria” (olerkia), ik. *Mende Joanaz*

1962

- i. 3. “Peru Leartzakoaz” (kritika). Non: *Elgar*. Paris (E.B.)
- i. 4. “Goyaz eta besteez”. Non: *Egan*. Donostia, 1 -3, urtarril-ekaina (saioa) (E.B.); 48-49
- k. 6. “Salvador Daliren opera-balleta”. Non: *Egan*. Donostia, 1-3 (saioa) (E.B.); 57-59
- “Euskaldun itsusia, The ugly basque” (satira). Non: *Igela*. Paris
- “Afrika Baionan hasten da” (satira). Non: *Igela*. Paris
- “Jon Dane Aqherrunen bicitcia” (erotika, eskuidazki zahar faltsua). Non: *Igela*, Paris; *Ale Berdeak* bilduman. Dakit, 2002
- “Euskaldun garbia Espainiako modan” (satira). Non: *Igela*. Paris
- “Kapitalismuaren alde” (satira). Non: *Igela*. Paris
- Itzal gorria* (elaberria) (Lapurdierazko lan bakarra) ik. 1973
- “Etxahun Barkoixe-ri omenaldia”. Non: *Igela*, ale osoa
- “Albadak, xikitoak, erran zaharrak”. Non: *Igela*. Paris, 1962 ik. *Igela*
- i. 5. “Jusef Egiategi Larramendiren zuberotar jarraitzailea” (saiakera). Non: *Egan* 1-3 Utarrila-ekaina (E.B.); 75-77
- “Lau olerki”. Non: *Egan*, 1-3 urta.-ekaina. (E.B.); 37-38
- i. 6. “Mixteriorik ez da” (Palestinatarrez garaiko lehen saiakeratxoa euskaraz). Non: *Jakin*, 8 (E.B.) Arantzazu-Oñati; 34-38
- i. 7. “Amodio baratzetan”. Non: *Gure Herria*. Baiona (maitasun abestien azterketa)
- i. 8. “Oreina”. Non: *Jakin*, 9 (E.B.) (sinbolikaz)
“Argi artifizialak” (satira). Non: *Igela*, Paris
- “Ez itsasoan ez airean” (satira). Non: *Igela*, Paris

1964

- “Maitasun ohiari” (olerkia). Non: *Maiatz*. Baiona
- “Onerizten dugun Mari” (mendiko jainkosari olerkia, argitara gabea). Non: *Maiatz*. Baiona

1965

- i. 9 ; i. 10. “L'Ecole” pedagogia aldizkarirako, bi biologia ikerlan: 1. Paramezien biologiaz eta 2. Hazien iraupenaz

1966

- i. **11** ; i. **12**. “L'école” aldizkarirako bi lan: 1. Gametagintzaz eta 2. Ernalkuntzaz

1967

- Gatu beltza* (E.B.) Mensajero-Gerok argitaratua
i. **13**. “Tigre larru bat bizkarrean” (Kartveliaz) (argit. gabea/non publié)

1968

- i. **14**. “Euskal Herriko frantses idazleak”. Non: *Jakin*. Oñati (E.B.)
“Itoarena” (ipuina) (E.B.) (argit. gabea/non publié)

1969

- “Lauzpabost pagan” (olerki) K. Errotaetxea-ri igorriak

1970

- Greziako mitologiaz* (argit. gabea/non publié)
k. **6**. “Zuberotar pastoralak”. Non: *Elgar*, Paris. Hitzaldia, diapositiboekin Parisko Eskual Etxean.

1971

- “Puerta del Sol”. Non: *Elgar*. Paris (zatika, folletoi gisa E.B.,
Altxorra ta altximia bilduman geroago emana
“Ingles makina”. Non: *Egan*, uztaila-abendua; 45-47
k. **7**. “Traditions ethniques et religieuses des Basques”. Dans:
Elgar. Paris (E.B., holako izenburua zeukan iragarki
integrista bati euskaraz erantzuna bi artikulutan)
“Pinnokio ta aizea” (ipuina). Non: *Hegatsez*, Kuliska Sorta.
Zarautz : Itxaropena 1971

1972

- “Beñat Possompes jauna hil zaiku”. Dans: *Elgar*. Paris
i. **15**. “Recettes vétérinaires de Jaureguiberry”. Dans:
Bulletin du Musée Basque, 57; 113-144 (Euskal testu
zaharra frantsesez iruzkintzera eta, irakurleengatik,
itzultzera behartua)
i. **16**. “Hiztegi buruxkak”. Non: *Euskera*. Bilbao (Azkueren
hiztegian eztauden hitzak)

1973

- i. 17. “Les romanciers basques” (euskaraz Erkiaga, Etxaide, Txillardegia eta abar). Dans: *Elgar*. Paris
- k. 8. “Jon Miranderen urteburuan”. Non: *Elgar*. Paris

1974

Jon Miranderen hitzlauzko lanak. Gero-Mensajerok zentsuratua beste izenburu honekin emana eta egilearen izenik eta baimenik gabe halaxe argitaratua *Jon Miranderen idazlan hautatuak*

- k. 9. “Jean Mirande” (nekrologia euskaraz). Non: *Elgar*. Paris
- i.18. “Le basque en famille” (Etxen ikasia ezta nahikoa). Dans: *Elgar*. Paris
- i. 19. “Le basque et l’école” (euskararen erabileraz). Dans : *Elgar*. Paris
- i. 20. “Famille basque famille répressive?” Marcus irakurri berria zuen P.Bidart-i erantzuna. Dans : *Elgar*. Paris
- i. 21. “Jon Mirande penseur basque”. Dans : *Elgar*. Paris
- i. 22. “Xurika edo terreilka” (tiro jokoa, frantsesetik itzultzerak behartua). Non: *Bulletin du Musée Basque*, 69; 157-166
- i. 23. “Eriotza biologiaren ikuspegitik I”. Non: *Elhuyar* , IV
- i. 24. “Eriotza biologiaren ikuspegitik II”. Non: *Elhuyar*, II-III
“Latin euskara anatomia hiztegia”. Argitaragabea eta ELHUYARentzat egina eta emana
Emazte goxoa. Beasaingo literatur saria (E.B.) ik. *Altxorra eta altximia bilduma 1983.an*
- k. 10. “Les livres basques” (euskaraz). Dans: *Biga*. Paris
- k. 11. “Les enfants sauvages dans la littérature basque” (elebiduna). Dans : *Biga-Berriak*. Paris
- k. 12. “Eskuara bai, euskara bat, beharrezkoa eta egitekoa”. Non: *Biga*. Paris

1975

- “Zazpi japonesak” izu ipuina (E.B.). Non: *Altxorra eta Altximia bilduman*. Hor Dago, 1983
- “Turritella” izu ipuina (E.B.). Non: *Altxorra eta Altximia bilduman*. Hor Dago, 1983

- “Ordeinu baten arriskuak” izu ipuina (E.B.). Non: *Altxorra eta Altximia* bilduman. Hor Dago, 1983
- “Begi bakoitza, fantasma“ (E.B.). Non: *Altxorra eta Altximia* bilduman. Hor Dago, 1983
- k. **13.** “Du cardan à la silhouette”. Dans : *Elgar*. Euskara batuaren etsai zen P. Ibarrodori erantzunaz
- k. **14.** “De l’agressivité à la violence”. Dans : *Berriak*. Paris
- k. **15.** “En apprenant le basque”. Dans : *Biga*. Paris (Euskara ikasten martxo, apirila, maiatza, ekaina, urria eta abenduko zenbakietan)
- k. **16.** “Questions d’un biarriztar”. Dans: *Berriak* (Burgosko auziaz; galderak frantsesez erantzunak euskaraz)
- i. **25.** “Eske bertsuen bilduma“. Non: *Cuadernos de Etnología y etnografía de Navarra*. Iruñea/Pamplona, 1975; 407-402 (E.B. eta frantsesera itzulitako bertsuak)

1976

- i. **26.** “Eske bertsuen bilduma“. Non: *CEEN*. Iruñea/Pamplona, 1976; 47-86
- i. **27.** “Jon Miranderen mitu eta sinboluak hiztegia aztertuz” Hitzaldia Deustun (argit. gabea/non publié) (UNEDeko argitalpenean erabilia)
- k. **17.** “Littérature souletine”. Dans : *Elgar* , Paris
- i. **28.** “Harri preziosen bertuteak edo Alberto Magno euskaraz” elebidun. Non: *BMB*, 74, 4ème trimestre. Baiona; 127-140
- k. **18.** “Santa Graziko jaun mera”. Non: *Biga*. Paris (Z.)
- k. **19.** “Gamereko jaun mera”. Non: *Biga*. Parise
- k. **20.** “En apprenant le basque”. Dans : *Biga*. Paris, (lau hilabetez lau artikulu)

1977

- k. **21.** “Ce dont a besoin la Haute-Soule”. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- i. **29.** “Urdaitx-Santa Grazi berzokoratu herria”. Non: *CEEN*. Iruñea/Pamplona
- i. **30.** “Louis Ligueix koblakaria”. Non: *Biga*. Paris

1978

Aintza txerriari eleberria idatzi

- k. 22. “La vérité sur Roncevaux”. Dans : *Sud-Ouest* (Orreagako garaipenaz eta Donibane Garazin Karlomagno tiranoaren ohoretan eman sasi pastoralaz)
- k. 23. “Histoire abrégée de l’Académie Basque”. Dans : *Elgar*. Paris

1979

i. 31. “Expression phonologique de l’ironie en haut-souletin”. Dans : *FLV*, 32. Iruñea/Pamplona; 237-241

i. 32. “Quelques aspects dénotatifs et connotatifs de l’interrogation en souletin”. Dans : *FLV*, 33. Iruñea/Pamplona; 407-421

Zazpi ipuin 1993an batzuk argitaratuak *Egani* emanak. ik. *Jende ederrak lanean* bilduma:

“Epaile zintzoa”

“Herriko idazkaria”

“Monsieur le député”

“Paristar idazle handia, Prezewalsky”

“Biologilari haundia naiz”

“Telematizkako sendagilea”

“Nere lagun hoberena”

i. 33. “Bihitik irinilat”(elebiduna). Non: *BMB*, 91. Baiona, 1979; 35-42

1980

i. 34. “Gonzalo Berceo ta Zuberoako euskara”. Non: *FLV*, 34; Iruñea/Pamplona; 37-48

i. 35. “Petiri Agurgarria Clunykoa nafar sineste baten lekuko XII.mendean”. Non: *FLV*, 35-36. Iruñea/Pamplona; 455-459

i. 36. “Eliza doneskainak pagan ohitura eta sineste baten ondakina”. Non: *CEEN*. Iruñea/Pamplona; 435-439
Bertsolarien txapelketa, 1980. Ed. Centre G. Pompidou, Beaubourg. Paris

1981

i. 37. “Méthodologie de la notation des textes basques”. Dans: *FLV*, 37; Iruñea/Pamplona; 255-269

- i. 38. “Zuberoako gobernu hizkuntzak eta maileguak”. Non: *Euskera*, XXVII. Bilbao. *IKER I*. Nazioarteko euskal jardunaldiak; 405-412 (resumen, francés, castellano e inglés)
- i. 39. “Euskal antzerki zaharrenak”. Non: *Euskera*. Bilbao
- i. 40. “Altzürrükü Urrütiako leinuaren erezia XV.mendean”. Non: *Euskera*, 31. Bilbao, 1981; 69-85
Tesia Bordelen aurkeztu, lehen izenburua zelarik *Le vocabulaire de l’anatomie en langue basque*

1982

- i. 41. “Poema filosófico en lengua vasca, del siglo XIX”. Non: *FLV*, 39. Iruñea/Pamplona; 229-232
- i. 42. “Zuberoako lege hiztegia hamaseigarren mendean”. Non: *Euskera*. Bilbao
- i. 43. “Mintzaje eta eskola Ziberoan“ (Z.). Non: *Maiatz*, 1 eta 2. zbk. Baiona
- i. 44. “Un manuscrit inédit de la Bibliothèque Nationale de Paris ‘Tableau des mœurs des Basques’“. Dans : *BMB*, n°1997. Bayonne; 133-148
- i. 45. “Egiategi XVIII mendeko filosofoa“. Non: *Egan*. Donostia

1983

- i. 46. “Zuberoako euskalkiaren Basaburuko motaz“. Non: *Euskera*, 29. Bilbao; 249-254
- i. 47. “Belako zaldunaren XVIII.mendeko zuberotar hiztegia”. Non: *FLV*, 41-42. Iruñea/Pamplona; 127-146
- i. 48. “Oreina eta gizoreina literaturgintzan eta edergintzan”. Non: *IKER*, 2. Bilbao; 528-544
- i. 49. “Jusef Egiategui Historien-philosophe et la société basque en 1789”. Dans : *BMB*. Baiona ; 45
- i. 50. “Un historien de langue basque Juseff Egiategui“. Dans : *BMB*, 104. Baiona, 1984; 65-90
- i. 51. “Jon Miranderen gelako irudia Albrecht Dühreren Melancholia“. Non: *Maiatz*. Baiona, 1984
- i. 52. “Uhaitzibar osoa euskaldun“. Non: *FLV*, 39; 339-345

1984

- i. 53. “Kondairako euskal mito batzuen kristalgintza, Larramendigan”. Non: *Ernaroa*. Bilbao-Deustu
“Lehoin ohila” Zuberotar epikazko olerkia, 10 orr. abiatu. ik.
Mende joanaz liburuan
- k. 24. “Encore la race basque!”, (antropologiazko oharra).
Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- i. 54. “Etat actuel des croyances animistes en Pays Basque”. Dans : *Ecole du Louvre*. Paris. Txostena irakurri eta gorde

1985

- i. 55. “Renaissance du courant païen animiste au sein de la société basque”. Dans : *Processus sociaux et pratiques culturelles*. Baiona-Paue ; 185-194
- i. 56. “Arima herratuak” mitologia. Baionako Frantses Mitologia kongresurako Eusko Ikaskuntzak argitaratua.
- i. 57. “Urdaitx-Santa Grazi berzokoratu herria”. Non: *FLV*, 45. Iruñea/Pamplona; 87-93
- i. 58. “Komiko baliapideak zuberotar antzertian”. Non: *Antzerti*. Donostia
- i. 59. “Symbolique de la dénomination des parties du corps humain en langue basque”. Dans : *Congrès des Sociétés Savantes, Actes*. Montpellier ; 19-36

1986

Oraiko euskal olerkiak. Hitzaurrea eta itzulpenen erdiak nik eginak, 120 orr. Makin idazkia eman nien. Baiona, 305 o. (1988 urtean argitaratua)

- i. 60. “Pierre Lafitte, ethnologue”. Dans: *BMB*, 113-114. Baiona; 133-137
- i. 61. “El castellano y lo español en Zuberoa”. Non: *FLV*, 47. Iruñea/Pamplona ; 99-144
- i. 62. “Le culte de l’ours chez les anciens Basques”. Dans : *L’ours Brun*. Pau : Cl.Dendaletche
- i. 63. “Ahozkerak ta hizkuntza arazoak antzerkian”. Non: *Antzerti*. Donostia
- i. 64. “Berterretxen kantuko ibilbideak”. Billabonako herri-literatura kongresurako. *Euskeran gero emana*

- i. 65. "Metaforak eta metonimiak J.Egiategiren obretan". Non: *Colloque de linguistique*, J. Haritschelharek antolatua, haren *omenaldi* liburuan argitaratua
- i. 66. *Etnologiaren ikasbideak eta Euskal Herriko eskolak*, 1. UEU
- k. 25. "Iparraldean bi edergintza talde berri". Non: *Galeuzca*. Donostia, 1986; 179-182
- i. 67. "Aita Larramendi jesuita euskal abertzaletasunaren iturri bat". Non: *ERNAROA*, 2. *Revista de Historia de Euskal Herria*; 55-82
- i. 68. *Etnologiaren ikasbideak eta Euskal Herriko eskolak*, 2. Donostia: UEU, 1986
- k. 26. "Délires et chauvinismes" (Historiaren inguruko astakeriak). Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- k. 27. "Eugène Goyheneche, historien basque". Dans : *Miroir de la Soule*
- i. 69. "Benetazkoa eta asmatuzkoa Jon Miranderen idazlanetan". Non: *Egan*. Donostia, abril 1987; 5-21
- i. 70. "Atzizkiak hitz bilakatzen" L. Mitxelenari omenaldia. Non: *ASJU*. Donostia (gaizki argitaratuak) *Idéologies et civilisations vasconiennes*, Paueko mintegia, 80 o. inédit (argit. gabea/non publié)
- i. 71. "Hizkuntza arazoak euskal eleberrian". Non: *Hegats*. Donostia (Literatura txikien kongresuan irakurria) *Alarguntsa beltza*; 450 orrialde (30 kendu)

1988

- i. 73. "L'oeuvre de Larramendi, S.J. source de mythes historiques et culturels basques". Dans : *BMB*, 118. Bayonne, 1er trim. ; 151-166
  - i. 74. "Toponymes gascons en Pays Basque et basque en Béarn limitrophe". Dans : *Langues en Béarn* (Cahiers de l'Université). Pau ; 107-128
  - i. 75. "Pierre Lafitte ethnologue". Dans : *BMB*. Baiona ; 113-114
  - i. 76. "Gure etxeko Gernikako arbola". Non: *Triskantzatik Esperantzara*, berrogeita hamargarren urteurrena, Gernika : Gernikako Udalak, 1988
- Kristina Bolsward*
Zuberoako herri-sendakuntza III alea bukatu

1989

- k. 28. "Petiri Prebende Salaberri" nekrologia. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- i. 77. "De quelques errements de la bascologie". Dans : *Hommage au Musée Basque* ; 170-178
- i. 78. "Problématique de la définition des genres littéraires dans le domaine basque". Dans : *BMB*. Baiona, 1.en trim.
- k. 29. "Poligrafoak gara derrigorrez". Non: *Habe*. Gasteiz, 1989; 6-9
- i. 79. "Okzitanierazko maileguak zubereraz". Non: *Euskera*. Bilbao.
- i. 80. "Euskal pagantasunaren berpizkundea literaturgintzan eta edergintzan". Non: *Egan*. Donostia, 1989; 11-41

1990

Zuberoako herri-sendakuntza II. alea bukatu.

Giza baloreak saioa, idatzi eta borobildu 115 orrialde.

- i. 81. "Euskaltzaindian sartzeko hitzaldia". 1989. urteko apirilan, Baionan. Non: *Euskera*, Bilbao (Euskaldun paristar idatz-eskola 1950. urteetan)
- i. 82. "Eugène Goyheneche un grand nom de l'histoire basque". Dans : *Miroir de la Soule*, Maule
"Gandhiri " olerkia
- i. 83. "Per clamor e rencuna criminosa". Dans: *Reclams*. Pau, 4.6. zbk. (Okzitanieraz)
- k. 30. "De drôles d'histoires" (kondairazko okerrak zuzentzen). Dans : *Miroir de la Soule*. Maule

Les emprunts de la langue basque à l'occitan de Gascogne (étude du parler souletin) (ikus Madrideko UNED-eren argitalpena)

Zuberoako herri sendakuntza I. eta II. aleak orraztu

- i. 84. "Erakaskuntza elebiduna Iparraldean" Eusko Ikaskuntzaren Nazioarteko hezkuntza Jardunaldiak. Gasteiz, 1990ko irailan
- i. 85. "Gaskoniako okzitanierarenregandikako maileguak euskaraz". Non: *Euskera*, 35. Bilbao

1991

Kristina Bolsward. Txomin Agirre eleberri saria, 1989.an.
Bilbao: BBK-Euskaltzaindia, 1991

Jusef Egiategiren lehen liburuaren bigarren zatia garbian
ipini

- i. **86.** “Leku eta jendeak XV. Mendeko zuberotar eresietan”.
Non: *Euskera*, 36. Bilbo, 1991; 879-901
- i. **87.** “Noms de Dieux”. Dans: *BMB*, 132. Bayonne; 193-196
- i. **88.** “Andoze ibarreko leku izen nagusiak eta xeheak” .
Non: *FLV*, 57. Iruñea; 89-105
- i. **89.** “Galapagosetako ereduak. I.”. Non: *Elhuyar*, 50 zbk.
Donostia (4 orrialde eta argazkiak)
- i. **90.** “Galapagosetako ereduak II”. Non: *Elhuyar*, 51 zbk.
Donostia (4 orrialde eta argazkiak)
- i. **91.** “Charles Darwin. Agur eta ohore!”. Non: *Elhuyar*, 5.
zbk. Donostia (4 orrialde eta argazkiak)
- i. **92.** “Oraingo biologiaren eskuratu beharrez”. Non:
Elhuyar. Elhuyar txikian, 1994
- i. **93.** “Claves para la lectura de la novela *Haur Besoetakoa*,
de Jon Mirande”. UNEDen (Madril) 1991an irakurria;
izena aldaturik “Jon Mirande Aphasorho y su novela ‘La
Ahijada’”. *Jornadas de Literatura gallega, vasca y
catalana*. Madrid: UNED, 1992

Zuberoako herrisendakuntzaren hirur tomoak. Barandiaren
fundazioa ik. 1996

- i. **94.** “Euskarazko idazkiak eta beste, Zuberoan Iraultza
garaikoak”. Non: *1789 et les Basques*. Bordeaux : URA,
Presses Universitaires, 1991; 195-210
- i. **95.** “Auto educación indígena Ketxuaz”. Non: *Napartheid*.
Iruñea
- k. **31.** “Hiru Kañari”. Andetako amerindiarren omenez.
Napartheid
- i. **96.** “Kondairaren itzulunguruak lugoslavia”. Non: *Jakin*.
Arantzazu; 99-103
- i. **97.** “Antzinako zubereraren aztarna batzu”. Non: *FLV*, 59.
Iruñea; 97-117

- i. **98.** “Euskalki literarioak, Zuberera idatzia” Derioko jardunaldia, Gauontza sorta. Non: *Labayru Ikastegia*. Bilbo, 1992; 63-97
- i. **99.** “Zubereraren ezaugarriak”. Non: *IKER*, VII. Euskaltzaindia (azken bi lanak L.L Bonaparte kongresurako egin nituen, baina Euskera-k ez omen zuen lekurik bientzat)
- i. **100.** “Idazki sakratuen eredu eta egitura batzuz, euskal idazkietan” Villasanteri omenaldia. Non: *Euskera*. Bilbao, 1992; 405-416
- i. **101.** “Zubereraren bilakaeraz ohar batzuk” Nazioarteko Dialektologia Jardunaldiak. Non: *Euskera*. Euskaltzaindia, 1992; 247-272

Mongongo Dassanceren albaitaritza liburua, lau eskuidazkiekin eta iruzkin, biologiazko balorapenekin abiatu berri dut

- i. **102.** “Zuberotar antzerkiaren, Europagandiko eta Europarenganako eraginak”. Non: *Eusko Ikaskuntzaren XI. Kongresua: Donostia 1991. Kultur antolabide berriak: Euskal Herria eta Europa*. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1992; 439-447

Ipuin fantastikoen bilduma liburua egin (ik. Ale Gorriak liburua)

- i. **103.** “Jon Mirande Aiphasorho y su novela ‘la Ahijada’”. Non: *Jornadas de lengua y literatura catalana, gallega y vasca*. Madrid: UNED
- i. **104.** “Mestizotasuna txurikeria ala zurikeria” saioa (argit. gabea/non publié)
- i. **105.** “Le culte de la déesse-mère dans les religions” liburu horren aipamena. Non: *BMB*, 136. Baiona; 247-272
- i. **106.** “Bizi bilakaeraz edo biziaren eboluzioaz gogamenak” (Neo-darwinismoa eta antidarwinismoa). Non: *Elhuyar*, 19; 1-14
- i. **107.** “Zuhaitz bakarra” ipuina
- k. **32.** “Le Meilleur et la pire des choses”. Dans : *Miroir de la Soule*
- k. **33.** “A quoi bon écrire”. Dans : *Miroir de la Soule*
- k. **34.** “En avant la musique”. Dans : *Miroir de la Soule*

1993

Ihiza eta zepoka Basaburuan, abiatu (ik.2002)

- i. **108.** “Dictionnaire toponymique des Communes du Béarn”. Non: *FLV* (Miqueu Grosclaude ikerlanaz, frantsesezko balorapen bat)
- i. **109.** “Jon Mirande, écrivain basque”. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- i. **110.** “Iparraldeko euskal literatura”. EHUko hitzaldia
- i. **111.** “Mélanges de linguistiques”. Dans : *FLV*, 63 (M. Morvanen linguistika fikzioez)
- k. **35.** “L'éloge de l'incohérence?”. Non: *Miroir de la Soule* (Barneko ta kanpoko telefonoaren eta Posten zentzugabetasuna)
- k. **36.** “Arriver à bon porc” satira. Dans: *Miroir de la Soule*. Maule
- k. **37.** “L'Opéra de quatre soirs”. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule (Musika moten izenak ondo erabiltzeaz)
- k. **37 bis.** “Eloge des régimes forts, néobonapartisme?”. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule

Zuberoako itzalargiak, II, XVIII.m, XIX.mendea abiatu

Mongongo Dassançaren liburua bukatu (apirilan Velezek El-SEVk eskatu ez duelako ezezkoa, P. Goenagak filologiazko lana ez delako, ezezkoa. Quousque tandem, Urkizuk 2001.ean baimenik gabe noski, lanaren bi zati afusilatu)

Bizidunak haurren eta helduen heziketan (saiakera). Mensajero-Gerori emana, Bilbon 1995.an argitaratua

- i. **112.** “Emprunt du basque à l'occitan dans quatre dialectes”. Dans : *Actes du Congrès International d'Etudes Occitanes*. Vitoria- Gasteiz : A.I.E.O
- i. **113.** “Euskararen eta euskal kulturaren egoera Iparraldeko unibertsitateetan” Eusko Ikaskuntzak azaroaren azkenean eta abenduaren lehenean egin den kongresurako, (apirilan idatzi.) 6 o.
- i. **114.** “Vietnam 1993”. Non: *Jakin*-erako ustez, 12 orrialde, ez onartua.

- i. **115.** “Birmania herri usteldua”. Non: *Jakin*-erako ez onartua
- k. **39.** “Etat des études basques dans les Universités françaises”. Dans : *Institut d’Estudis Catalans* eta Generalitatearentzat egina
- i. **116.** “Etat de mes travaux et projets à l’Université”. Dans : UPPA, 1993 ko ekainan.
- i. **117.** “Les arbres et les rivières” (uholdeen ondotik oharketak). Dans : *Miroir de la Soule*. Maule Abenduan.
- i. **118.** “Komedia”. Non: *Literatura terminoen hiztegia* (Euskaltzaindia literatura batzorderako artikulua jatorriz 16 orrialde eta 7tara laburtua)
- i. **119.** “Les langues de la Soule”. Dans : *Le Pays de Soule*. Baigorri : Izpegi
- i. **120.** “Relations culturelles basco–gasconnes”. Dans : *Euskera*. Bilbo, 1994 (Pauen, Euskaltzaindian, Bayrou minixtroaren aurrean eman hitzaldia bost orrialde bearnesez, hamazazpi frantsesez gure hizkuntza harremanez...)
- i. **121.** “Euskal ikerketak eta doktoradutza Iparraldean”. *Eusko Ikaskuntza*, Gasteiz, Abenduaren 2.an, 7 o.
- i. **122.** “La Soule et les Anglais”. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule
- i. **123.** “Arima herratuak edo ireltxoak”. Non: *CEEN*
- i. **124.** “Patries culturelles et politiques”. Dans : *Le Pays Basque et l’Europe* Baionako fakultatean, 1993.XI.27an., 15 orrialde (1994.ean *Izpegik* argitaratua)
- i. **125.** “Le Théâtre populaire breton” par Gwenaël Le Duc. Dans : *BMB*, 137. Baiona; 105-108
- i. **126.** “Brève notice sur la danse basque au XVIIIe siècle”. Dans : *BMB*, 137; 89-90
- k. **40.** “Gizarte arazoak” (gizarte babes ez munduan). Non: *Elkarrekin*. Baiona
“Dordorragako zaldiarena” ipuina idatzi 9 o. (argit. gabea/non publié)
- k. **41.** Iparralde egunarentzat hitzaldia. Uztaritze, 5 or.
- k. **42.** Unitat catalana-ren kongresua hitzaldia (katalanera, frantsesa), 4 or.

- k. 43. "Emprunter c'est s'enrichir: l'exemple basque". Dans : *Les amis du vieux Sauveterre*. Sauveterre de Bearn, Hiver 1993
- k. 44. "L'enseignement supérieur et le basque". Dans : *Quid, Pyrénées Atlantiques*. Paris, 1993
- k. 45. "Alderdi bakarreko errepublika". *Napartheid*. Iruñea
- k. 46. "Monsieur le Ministre". Dans: *Egan*, 45; 149-151
"Epaile zintzoa". Non: *Egan*, 45; 117-120

1994

- i. 127. "Emprunt de la langue basque à l'occitan" (dialecte bas-navarrais, labourdin, souletin, et biscaïen). Dans : *Actes du Congrès international d'Etudes Occitanes à Vitoria/Gasteiz*. Ed. Montpellier, 1994
- i. 128. "Oihenarteren eragina Egiategirengan". Oihenarte kongresu Maulen, 1994. Non: *IKER*. Bilbao; 467-476
"Saindu baten bizitza". Non: *Egan*, 46; 203-205

1995

- Parlons l'euskara : la langue des Basques*. Paris :
L'Harmattan, 1995
- i. 129. "Alemanak Parisen" 1995ko uztailak 17-19an Donostian Eusko Ikaskuntzak antolatutako *Gerra irudiak Euskal Herriko idazleengan* jardunaldian aurkeztutako lana
  - i. 130. "Zuberoaren askapena" (La libération de la Soule). 1995 azaroak 25ean Eusko Ikaskuntzak eta Baionako Fakultateak, Baionan antolatutako *Images de l'occupation allemande au Pays-Basque Nord (1940-1944)* jardunaldian aurkeztutako lana
  - i. 131. "Euskal doktoradutza ta ikerketak Iparraldean". Non: *Eusko Ikaskuntzaren XII. Kongresua: Vitoria-Gasteiz 1993. Euskal Hizkuntzak hezkuntza sarean*. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1995; 539-541
  - i. 132. "Euskal lizenziatura Iparraldean". Non: *Eusko Ikaskuntzaren XII. Kongresua: Vitoria-Gasteiz 1993. Euskal Hizkuntzak hezkuntza sarean*. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1995; 543-545
  - i. 133. "Euskara hitza noiz agertu zen lehenik". Non: *Euskera*. Bilbao, 1995

1996

- i. **134.** “L'évolution de la famille en Soule du XVIIème au XIXème siècle“. Journées d'étude sur le Droit de la famille en France, en Espagne, en Euskadi et en Navarre. Faculté de Bayonne, 4-5.10. 1996 (argit. gabea/non publié)
- i. **135.** “Vision de la frontière par les Basques“. Colloque sur la frontière. Faculté de Bayonne, 16 novembre 1996. Argitalpena A.E.N Donostia, Iruñea, Baiona
- i. **136.** “Jakes Belakoaren atsotitzak eta filosofia“ Durangoko atsotitzen kongresua. Non: *Euskera*.
- i. **137.** Bilbao “Marcelin Hegiaphalen bizitza eta lanak“. Sorhuetako omenaldia, uztailan. Non: *Euskera*, Bilbao
“Somos lobos“. Non: *Desde aquí* (Antologia del cuento vasco actual). J. L. Otamendi Etxabe. Hondarribia: Hiru, 1996; 91-96

1997

- i. **138.** “Linguistique, que d'erreurs en ton nom!“. Dans : *Lapurdum*, II. Baiona ; 355-357
- i. **139.** “Agosti Chaho azitia“. Dans : *Lapurdum* entzat. eman gabea
- i. **140.** “L'identité basque dans l'œuvre de M. de Larramendi“. Dans : *Lapurdum*, II. Baiona; 121-128
- i. **141.** “La problématique de l'enseignement bilingue en Pays Basque nord“. Congrès sur les langues minorisées, Guingamp, Breizh, 11 octobre 1997
- i. **142.** “La vision identitaire de M. de Larramendi“. Dans : *Lapurdum*, II. Baiona, 1997
- i. **142.** “Antropología de Zuberoa“. Non: Collection Auñamendi. Donostia, 1998
- i. **143.** “Euskal departamenduaz“. Non: *Jakin*. Donostia, 1997 (1998 urterako)
- i. **144.** “Alemanak Parisen“. Non: *Gerra eta literatura 1914-1944*. Oihenart, 14. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1997; 85-95
- i. **145.** “Zuberoaren askapena“. Non: *Gerra eta literatura 1914-1944*. Oihenart, 14. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1997; 179-191.

- i. **146.** “Les limites de Sainte-Engrâce avant l’usurpation béarnaise d’après J.P. de Bela“ (toponimia). Dans : *Lapurdum*, IV. Baiona, 1999 ; 191-195
- i. **147.** “Frontières et mentalités en Pays Basque“. Dans: *La frontière Franco-Espagnole* (actes du colloque du Centre d’Etudes Basques de Maite Lafourcade à Bayonne en 1995). Presses Universitaires de Bordeaux, 1998 ; 95-126
- i. **148.** “La Frontière (différences et unité transfrontalières)“. La frontière des origines à nos jours. Dans : *Actes du Congrès de la Société Internationale d’Histoire du Droit*. Centre d’Etudes Basques à Bayonne, Presses Universitaires de Bordeaux, 1998; 445-476
- k. **47.** “A propos du département basque“. Dans : *Miroir de la Soule*, avril 1997
- k. **48.** “Abertzaleen metafisika“. Non: *Elkarrekin*, 1997ko ekaina
- k. **49.** “Egunkariaren zuzendariari, euskal apartheidaz“. Non: *Egunkaria* 1997ko maiatza
- k. **50.** “J.D.J. Sallaberry Maule“. Non: *Uhaitza*, 1997
- k. **51.** “Jon Miranderen ekarpena“. Non: *Euskaldunon Egunkaria*, 1997
- k. **52.** “Une vie, un exemple Dominique Hardoy“. Dans : *Miroir de la Soule*. Maule, 1997

1998

- i. **149.** “Jon Miranderen ordeinua bere lekuan“. Non: *Jakin*. Oñati; 106-113
- i. **150.** “Frontières et mentalités“. Dans : Journées internationales d’histoire du droit, Baiona, 1997ko maiatzean, Presses. Universitaires de Bordeaux, 1998 ; 445-476
- i. **151.** “Urrüstói, Atharrátze, Líginága edo zubereraren egiazko doinuez“. Non: *Antoine d’Abbadie 1891-1997 : Congrès International = Ezhoiko kongresua. Hendaia - Sare*, 1997. Donostia: Eusko Ikaskuntza ; Bilbo: Euskaltzaindia, 1998; 453-472
- i. **152.** “Jan Braun euskaro-caucásica“. Dans: *Lapurdum*. Baiona, 1998
- i. **153.** “Ipar Euskal Herria egituratze bidean. Nolako egitura politikoa?“. Non: *Jakin*. Donostia

- i. **153.** “Euskararen lekua Iparraldeko antolakuntza eta legeetan“. Non: *Eleria*, 3. Donostia : Eusko Ikaskuntza, 1998; 51-60

1999

- i. **154.** “Du monde sensoriel et des symboles dans Ziutateaz de Bernardo Atxaga“. Baionako jardunaldiak. Dans : *Egan*. Donostia, 1999
- i. **155.** “ Iran, hiru mila urteko borroka basamortuarekin“. Non: *Elhuyar*, 137; 40-43
- i. **156.** “Jabetasunetik erabilerara: Larraintarren arregura zaharra (La propriété du cayolar de Betzula)“. Non: *Eugène Goyheneche. Omenaldia-Hommage*. Lankidetzan, 20. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1999; 215-219
- i. **157.** “Ames en peines et apparitions nocturnes (*Arima herratu eta ireltxo*)“. Non: *Erljioak eta sinboloak = Religion et symboles*. Zainak, 18. Donostia : Eusko Ikaskuntza, 1999 ; 175-193
- k. **53.** “Le Curé Santa Cruz et l’histoire militaire“. Dans : *Miroir de la Soule*
- i. **158.** “Ipar Euskal Herria egituratze bidean nolako egitura politikoa? “. Non: *Jakin*. Donostia
- k. **54.** “L’an pire français“. *Elkarrekin*

2000

- i. **159.** “Témoignages“ (Algeriaz). Dans : *LJPB*, 2000 décembre

2001

- i. **160.** “Les Pyrénées en trait d’union“. *Vérité en deça, erreur au delà des Pyrénées* jardunaldiak, Baiona : Lettres Modernes.
- i. **161.** “Martin Ugalde euskal idazlea“. *Martin Ugalde azterkizun*. Donostia: EHU, 2001
- i. **162.** “Le temps et l’espace chez les Basques“. Dans : *BMB*, 157. Baiona; 3-28
- i. **163.** “Kulturan Donostiatik Baionara aspaldiko eurohiria / Communauté de culture dans l’Eurocité Bayonne - Saint-Sébastien“. Non: *Baiona-Donostia Euskal Eurohiriari*

buruzko gogoeta jardunaldiak. Azkoaga, 11. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2001; 251-261

2002

- i. **164.** “Zuberotar irri kontakizunak?” Eibarko herri literatura jardunaldiak. Non: *Euskera*, 47. Bilbo, 2002; 439-461
- i. **165.** “Euskara eta zuzenbide hiztegia Zuberoan”. Non: *Euskalkiak eta administrazioa*. Bilbo: Mendebalde Kultur Elkarte, 2002; 39-70
- i. **166.** “Euskaldunen espazioa menditik itsasora”. Non: *Eusko Ikaskuntzaren XV. Kongresua: Donostia-Baiona, 2001. Euskal Zientzia eta kultura, eta sare telematikoak*. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002
- i. **167.** “Euskara eta zuzenbidea Zuberoan”. *Mendebalde*. MAA. Bilbao
- i. **168.** “Gure hiztegiak salatzen dituen itsasoko teknika iturriak”. Non: *Arrantza eta Itsasoa Euskal Herrian*. Zainak, 21. Donostia : Eusko Ikaskuntza, 2002; 237-251
- k. **55.** “Violences aux non-violents”. Dans : *LJPB*
- k. **56.** “Légions d’honneur, légions d’horreur”. Dans : *LJPB*. 2002. décembre
- k. **58.** “De la Révolution à la dictature”. Dans : *LJPB*
- k. **59.** “Dénigrement et diffamations”. Dans : *LJPB*
- k. **60.** “Iparraldeko lur antolakuntza”. *Elkarrekin*

2003

- i. **169.** “Comparaison, Forces et faiblesses de nos langues, basque, espagnol, français et anglais” Colloque, Baionako jardunaldiak, Lettres Modernes, Baiona
- i. **170.** “Intxausperen errelijonearen etsaiak” Intxausperio menaldia Atharratzen. Non: *Euskera*. Bilbao : Euskaltzaindia
- i. **171.** “Préface de la thèse de Madame Anne-Marie Lagarde Goihenetxe”. Dans : *La société traditionnelle et la symétrie des sexes*. Paris : L’Harmattan, 2003
- i. **172.** “La imagen del ‘Indiano’ en la novela del uruguayo C.M. Larralde, un Vasco en el Uruguay”. Dans:

L'immigration des Basques aux Amériques. Donostia: Utriusque Vasconiae, 2003

- i. **173.** “Sabino Arana euskal hizkuntza eta kultura”. Non: *Sabino Arana euskara eta kultura*. Euskera, 48. Bilbao: Euskaltzaindia; Sabino Arana kultura elkargoa, 2003; 946-950
- i. **174.** “Aljerian jakile” 2003ko ekainak 21ean Kanbon Eusko-Ikaskuntzak antolatutako La Guerre d’Algérie jardunaldian aurkeztutako lana.
- k. **61.** “Prébende Salaberri hil zaikü” . Dans : *Miroir de la Soule*, 2003 azaroan
- k. **62.** “En suivant les girouettes”, *Elkarrekin* “No venimos de los barcos” (poema en castellano cf *Mende joanaz*)

2004

- i. **175.** “Nafarroaren eta Zuberoaren arteko harremanak”. *Nabarralde*. Iruñea. (argit. gabea/non publié)
- i. **176.** “Erronkariko uskara lein eta orain (Erronkariko uskaraz eta gaztelaniaz)”. *Uztarroze* (argit. gabea/non publié)
- i. **177.** “Euskal Etxeak lehen, orain eta gero”. UEU, Miarritzen (argit. gabea/non publié)
- i. **178.** “Jusef Egiategi Erreformista (1785)” Baionan Jardunaldiak, IKER taldea, Euskal Herria XVIII.mendean literaturan eta historian. Non: *Lapurdum VIII*. Baiona, 2004 ko azaroa; 215-226
- i. **179.** “Violences et déportations vues par des écrivains amérindiens de langue espagnole”. Dans : *Hommage Claude Allègre*. Pau : Laboratoire de recherches de langues romanes ; Paris : L’Harmattan, 2004
- i. **180.** “L’écrit en langue basque”. Dans : *La Lettre d’Aquitaine*. Bordele : ARPEL, 2004 eko abenduan
- i. **181.** “Propriété rurale au quartier Xenta”. 2004ko abenduak 3an Baionan Eusko Ikaskuntzak eta Cente d’Etudes Basques de l’université de Pau et des Pays de l’Adour antolatutako *Le droit et l’organisation des espaces en Pays Basque* jardunaldiaren aurkezpena
- k. **63.** “Maddalen Aguer Carricaburu anderea”. Non : *Le Miroir de la Soule*
- k. **64.** “Les terrorismes”. Dans : *LJPB* ; maiatza/mai

- k. 65. "Goyescas". Dans : *LJPB* ; ekaina/juin
- k. 66. "Les femmes objets". Dans : *LJPB* ; uztaila/juillet
- k. 67. "Le siècle des lumières". Dans : *Miroir de la Soule*, iraila/septembre
- k. 68. "Les Turcs". Dans : *LJPB* ; azaroa/novembre
- k. 69. "Les peuples frères (histoire commune, avenir commun)". Dans : *Zubiak* ; azaroa/novembre
- k. 70. "Hitzaldia, herri medikuntza Zuberoan". 2004ko abenduak 4an Eusko Ikaskuntzak Baionan antolatutako jardunaldia (argit. gabea/non publié)

2005

- i. 182. "1950-1960.eko idazle belaunaldia", Baionako jardunaldiak, 2005. otsailan. Non : *Lapurdum*, XI, 2008
- i. 183. "Evolution de la propriété rurale en Haute-Soule, au cours des trente dernières années". 2005ko utarrilak 22an Baionan Eusko Ikaskuntzak eta Cente d'Etudes Basques de l'université de Pau et des Pays de l'Adour antolatutako *Le droit et l'organisation des espaces en Pays Basque* jardunaldian aurkezpena
- k. 71. "Musulman arartekoak". Non : *Zubiak*
- k. 72. " Bilusik ala jantzirik". Non : *Zubiak*
- k. 73. "Laikotasuna". Non : *Zubiak*
- k. 74. "Historiaz iritzi". Non : *LJPB*
- k. 75. "Integratu asimilatu". Non : *Zubiak*
- k. 76. "Deszentralizazioa". Non: *Zubiak*
- k. 77. "L'exception française". Dans : *Zubiak*, 2005
- k. 78. "Komunitarismoa". Non : *Zubiak*, 2005
- i. 184. "Algerian jakile". Non : *Aljeriako gerla eta Euskal Herria (1954-1962) = La guerre d'Algerie et le Pays Basque (1954-1962)*. Lankidetzan bilduma, 30. Donostia : Eusko Ikaskuntza, 2005 ; 35-52
- k. 79. "L'écrit en Basque". Dans : *Lettres d'Aquitaine*. ARPEL, janvier-mars 2005 ; 17-18
- k. 80. "Esklabotasuna". Non : *LJPB*
- k. 81. "Intelligentsia parisienne I". Dans : *LJPB*
- k. 82. "Intelligentsia parisienne II". Dans : *LJPB*
- k. 83. "Ma Laïcité". Dans : *Miroir de la Soule*, avril
- k. 84. Congrès en série
- k. 85. "Bai ala ez Europari?". Non : *Zubiak*

2006

- k. 86. "Du choix à la censure". Dans : *LJPB*
- k. 87. "Emazteak heren munduan". Non : *LJPB*
- k. 88. "Hogeitabost urte". Non : *LJPB*
- k. 89. "Gereziak eta hezurak". Non : *LJPB*
- k. 90. "Un avenir pour les petits agriculteurs". Dans : *LJPB*
- k. 91. "Tribune libre, la censure". Dans : *LJPB*
- k. 92. "Épuration linguistique jacobine". Dans : *Zubiak*
- k. 93. "Gorrotoren zainak", emigratuez. Non : *Zubiak*
- k. 94. "Musulman emazteak". Non : *Zubiak*
- k. 95. "EAK hogeitabost urte". Non : *Zubiak*
- k. 96. "Errumania 2006". Non : *Zubiak*

2007

- k. 97. "Lehen zirkoaren turnea". Non : *LJPB*
- k. 98. "Totalitarismoa". Non : *LJPB*
- k. 99. "Jendeak eta alderdiak". Non : *LJPB*
- k. 100. "Zigor zubiak". Non : *LJPB*
- k. 101. "Zilborhestea". Non : *LJPB*
- k. 102. "Nork saltzen ditu bere etxeak Euskal Herrian?".
Non: *Zubiak*
- k. 103. "Errumania". Non : *Zubiak*
- k. 104. "Qui vend les maisons rurales?". Dans : *Miroir de la Soule*
- i. 185. "La Réforme un humanisme". Dans : *Biblia de Lizarraga*. Iruñea : CAN, 2007
- i. 186. "Le tourisme rural en Soule". Dans :
L'aménagement du territoire en Pays Basque. Donostia :
Eusko Ikaskuntza ; Zarautz : Dakit, 2007 ; 17-27

2008

- k. 105. "Delirioak" (ik. *Maiatz* 2008)
- k. 106. "Armenia". Non : *Zubiak*, 2008
- k. 107. "Bas les masques". Dans : *Zubiak*
- k. 108. "Tribune libre: Barbarie et racisme". Dans : *LJPB*,
2008.ko. 01. 28
- i. 187. "Altérité et identité: l'Algérie". Paueko Jardunaldiak
(argit. gabea/non publié)
- i. 188. "Altérité et identité: l'indianité". Paueko jardunaldiak

- i. **189.** “La politique de Napoléon et les écrivains basques”.
Conférence présentée au cours des journées *Les origines du constitutionnalisme et la Constitution de Bayonne du 7 juillet 1808* organisées par Eusko Ikaskuntza à Bayonne les 4 et 5 juillet 2008
- k. **109.** “Ziberoa ez da Biarnon”. Non: *LJPB*. Baiona
- k. **110.** “Insulte et diffamation”. Dans : *LJPB*
- k. **111.** “Le métissage I”. Non : *Zubiak*. Baiona
- k. **112.** “Le métissage II”. Non : *Zubiak*. Baiona
- k. **113.** “India edo Bharat”. Non : *Zubiak*. Baiona
- k. **114.** “Elizak hil martirioak“. Non : *LJPB*
- k. **115.** “Euskal Alkartasunaren zergak”. Non : *LJPB*
- i. **189.** “Zuberera: zuberotarren üskara”. 2008ko apirila
17an Eusko Ikaskuntzak Bilbon antolatutako *Euskara eta euskalkien egoera Iparraldean gaur* jardunaldian egindako hitzaldia
- i. **190.** “La decada rupturista en la literatura vasca”.
Ateneo. Iruñea, 2008
- i. **191.** “L’érudition protestante en Pays Basque“ ik.
Testament Berriaren hitzaurrea, *CAN*. Iruñea
- k. **116.** “Quel drôle d’avenir!”. Dans : *Zubiak*
- k. **117.** “La renaissance de l’Empire russe”. Dans : *Zubiak*
- i. **192.** “Enplegua Zuberoan“. Non: *Zubiak*
- k. **118.** “Beste inperialismo bat: Zipren”. Non: *Zubiak*

2009

- El imaginario en las creencias populares y cultas* (argit. gabea/non publié)
- Ekologistak eta ehiztariak, astolasterra, zubereraz, Euskera*. Bilbao
- “La politique de Napoléon et les écrivains basques”. Dans : *Les origines du constitutionnalisme et la Constitution de Bayonne du 7 juillet 1808*. Donostia : Eusko Ikaskuntza, 2009 ; 347-363
- i. **193.** “Renaud D’Elissagaray de Jaurgain” (bilingue).
Dans : *Zubiak*
  - i. **194.** “Zer da euskal idazle izatea?”. Non: *Zubiak*

2010

- k. **119.** “Manuel Lekuona saria dela-eta”. Non: *Zubiak*

1953ko ekainatik – 2010ko maiatzararte idatzitako Liburuak / Livres écrits de juin 1953 à mai 2010

Ikerketa, Investigaciones

(29 idatzi, 24 argitaratu, 3 ustegabeen edo hala nahiz galduak)

- Euskal Herriko geografia eta ekonomia*. 1957. Arantzadik galdua ; 170 or. (argit. gabea /non publié)
- Eske bertsuen bilduma*. 1968-1973. CEEN (elebidun)
- Greziako mitologiak* (sa.) 1970 ; 90 or. (argit. gabea /non publié)
- Jon Miranderen lanak*. 1977. urtean idatzia eta Mensajero-k abisatu gabe, zentsuratua
- Bertsolarien txapelketa* (Itzp). 1980 Beaubourg, Parisen manuskritoa
- J. Egiategiren I.en liburua* (Sa). Bilbao: Euskaltzaindia, 1983.
- Chiveroua et Marcelin*. Donostia : ASJU, 1982
- Animismua Zuberoan* (etno.). Donostia: AEB, 1983
- Allande Elixagaraien ixtoriak*. Donostia: AEB, 1985 (etno.; 1984 urtean bilduak)
- Paristar euskaldun bat*. Donostia: AEB, 1987 (etno.)
- Zuberoako itzalargiak*. Elkar, 1988
- Giza baloreak*. Donostia: Utriusque Uasconiae, 2005 (sa., 1989. urtean idatzia)
- Zuberoako herri sendakuntza*. Ataun: Barandiaran fundazioa, 1996 (1986-89 urteetan idatzia)
- Emprunts de la langue basque a l'occitan de gascogne*. Madrid: UNED, 1997
- Jusef Egiategiren Filosofia II*. Euskaltzaindia, 1991 (bigarren zatia). Digitalizatua, 2010. urtean argitaratua
- Albaitaritza liburua*. 1692-1992-93; 115 orrialde. Patri Urkizuk fusilatua (argit. gabea /non publié)
- Ehiza eta zepoka Zuberoan*. Ataun: Barandiaran fundazioa, 2002 (1983-94)
- Bizidunak haurren ta helduen heziketan*. Ortzadar bilduma. Gero, 1993
- Parlons euskara : la langue des Basques*. Paris : L'Harmattan, 1995

Conception du monde et culture basque. Paris :
L'Harmattan, 1998
Agur Zuberoa. Urretxu: Biba Xiberua, 2001
Bosquejos vasco-uruguayos. Zarautz: Dakit, 2004
Oihenart hautatua. Donostia : Hiria, 2002
L'immigration des basques aux ameriques. Donostia :
Utriusque Vasconiae, 2003
Biziaren hiztegi. "Biologia hiztegi orokoraren iturri nagusi
bat" tesitik abiatuz, 1983 Unibertsitatea eta
Euskaltzaindia 2008
Euskaldunen ingurugiroa. Espazioa eta denbora. Zarautz :
Dakit, 2002
Euskaldun etorkinak ameriketean. Donostia: Utriusque
Vasconiae, 2003
El imaginario en las creencias populares. 2006-2009
(argit. gabea /non publié)

Literatura

Gauaz ibiltzen dana. Txomin Agirre saria 1966. Zarautz:
Itxaropena, 1967. (el.; 1953-1967an idatzia
2, 3, 4, *Haur ipuinak.* Donostia: Hor Dago, 1971 (ip.; 1955-
1971) : 1. Buffalo Billen abentura; 2. Errotaria hereje; 3.
Mirko printzea
Tristan Isoltekin (el.). 1957 (argit. gabea /non publié)
Aldjezairia askatuta. Hordago, 1982 (ip.; 1959-1960
idatzia)
Tximinoak (el.) 1961; 220 or. Ibon Sarasola eta
Saizarbitoriak azken alea galdu (argit. gabea /non
publié)
Itzal gorria I (el.). Premio Txomin Agirre, 1966. Zarautz:
Itxaropena, 1973
Igela III eta IV (etno.). Donostia: Hordago, 1973. Aldizkari
bezala nekez agertu zena, ongi irakurria baina argital
urteak eman gabe
Puerta del sol. eleberri laburra, Elgar foiletoa eta Ale
Gorriak
Gatu beltza (el.). Bilbao: Gero, 1973
Altxorra eta altximia. Donostia: Hordago, 1982

Emazte goxoa. Beasaingo eleberri laburren saria, 1974.
Donostia: Hor dago, 1982

Aintza txerriari. Donostia: Elkar, 1986 (el.; 1978. urtean)

Kristina Bolsward. Txomin Agirre saria, 1989. Bilbo: BBK, 1991

Itzal gorria II. Donostia: Hiria, 1999-2000 (biridazketa)

Alarguntsa beltza. Donostia: Hiria, 2001 (el. 1987. urtean idatzia; marrazkiak Marie-Thérèse Olivier Peillen)

Ale gorriak II. Donostia: Hiria, 2001 (Fantasma gorriak ele. 1992. urtean idatzia; marrazkiak Marie Thérèse Olivier Peillen)

Ale berdea. Zarautz: Dakit, 2002 (1994. urtean idatzia; marrazkiak Marie Thérèse Olivier Peillen)

Jan Dabrowski. Utriusque Uasconiae (2001. urtean idatzia)

Mende joanaz (olerki bilduma). Baiona: Maiatz, 2003
(Azala Marie Thérèse Olivier Peillen)

Jende ederrak lanean. Utriusque vasconiae, 2008

Abd el Kader. Labayru, Bilbao: Labayru (olerkia euskaraz ta Txominen hiru itzulpen, arabieraz Salah Serur, 2003-2006)

Asto laster berria. Non: *Euskera*. Euskaltzaindia, 2009

Un montmartrois errant. 2006 (argit. gabea /non publié)

Nina Waita. eleberria, 2006 (argit. gabea /non publié)

Jon Mirande poete basque. 2006-2008 (argit. gabea /non publié)

Ipuiak / Les contes et narrations

“Hartza gatzkoi”. Non: *Euzko Gogoa*. 1950 (haurrentzat)

“Hegaztiak elevan”. Non: *Euzko Gogoa*. 1951
(haurrentzat)

“Pinnokio eta aizea”. Non: *Hegatsez*. 1956 (haurrentzat)

“Jon Done Denuxi”. Non: *Egan*. 1959 (haurrentzat)

“Maha Bharatako ipuin bat”. Non: *Egan*. 1960
(gazteentzat)

“Ingeles makina”. Non: *Egan*. 1971 (gazteentzat)

Aldjezairia askatuta. Donostia : Hordago, 1982 (1962. urtean idatzitako ipuin bilketa / Récits écrits en 1962)

“Kalaa gaineko aizeak“. Non : Egan. 1960

“Atalaiatik barrandan“. Non : Torre gainetik. Egan. 1961

“Frantses armadako gizandia“

“Doanik sendatzen“

“Iasminaren minak“

“Miriam Bukhlifa“

“Khoatmia“

“Otsoak gara“ . Non: Eva Foresten *Desde Aquí*, bilduman gaztelaniaz, 1996

Tximista saila. Donostia : Hordago, 1979 (Haurrentzat, ez dira itzulpenak / Ces contes pour enfants ne sont pas des traductions)

“Azkaraiko azeri zuria“

“Hartza gatz jaten“. *Euzko Gogoa*, 1950

“Azeria eta kastorrak“

“Txoriaren ondotik“

“Buffalo Billen abentura bat“

“Txinako bidean, Birmanian“

“Errege zuria“

“Philemon eta Baukis“. *Egan*. 1959

“Arrotz ile horia“ (haurrentzat, Eganekotik 1961 aldatua)

“Itsas bazterreko zuloetan“

“Patagoniako paradisia“

“Zaldi bizia eta lurrun zaldia“

“Mirko printzea“

“Jon futbolaria“

“Jokin eta sorgina“

“Bartolo eta Matias“

“Zaldiz eta oinez“

“Loteria“

“Etxe zahar baten barnean“

Altxorra eta altximia, Hordago, 1982 (Polizia ipuin eta fantasiako narratiba / Poèmes policiers et récits fantastiques)

“Puerta del Sol“ (lehen aldia, *Elgar* Parisen, 1966)
“Egiaren gosea“ (lehen aldia 1968)
“Ordeinu baten arriskua“
“Zazpi japoniarrak“
“Suge karrikan“ (lehengoz *Egan* 1961)
“Turritella“
“Begi bakoitza“
“Ilargi eta zaldiak“

Ale gorriak. Hiria. 2001 (Fantastikoa eta zientzia fikzioa bereizten ez dakian Iban Zaldúa profeta epaileari, hauek ipuin fantastikoak direla diot, ez zientzia fikzioa / Fra)

“Suge karrikan (*Egan* en argitaratua, eta *Altxorra eta altximia*, 1982)
“Inar urdina“
“Zazpi japoniarrak“ (ikus *Altxorra eta altximia*, 1982)
“Lurraren bihotzean“
“Aurpegia eman“
“Garai izarbela“
“Zuhaitz bakarra“
“Burua galtzen“
“Nor naiz ni? “
“Makina-tresna berria“
“Bizitzaren jauregia“
“Turitella“ (ikus *Altxorra eta altximia*, 1982)
“Eulien jainkoa“ (1955. urtean idatzia)
“Mehatzatuak“ (1954. urtean idatzia)
“Ez nau izadiak izutzen“
“Horma beltza“

Ale berdeak. Dakit, 2006 (Erotomaniaz eta erotomanoez trufatzeko / Satires des érotomanes et des érotophobes)

“Nor diren nork daki? “
“Al Uzki Ibn Es Sakilen bizitza“
“Old man’s nights“
“Jesus Castroren bizitza hitsa“
“Ixaka X.en eta Igereka Y.en menturak“
“Done Akerrunen bizitza santua“ (I, zubereraz, II, euskara batuan, lehen aldian *Igela*, 1961)

“Gorputz Deia“
“Odol garbitasuna“
“Oi! hau baserri ederra!“
“Conchito el malacólogo“
“Gaurkologiaren eliza“
“Love Business“
“Argazki errebelatzea“
“Galeria aluminaren arrakasta“
“Amets egiteko traman kulua“
“Allahren birjina“
“Narruyokon Samurai samurra“
“Zama kutra“

Jende ederrak lanean. Utriusque Vasconiae, 2008
(Modan diren VIP, kazike eta People, delakoen karikaturak)

“Telematikazko sendagilea“ (baita *Eganen* ere)
“Lege mediku aditua“
“Biologiari handia naiz“ (Jende ederrak lanean; baita *Eganen* ere)
“Jaun errejenta maisu“
“Unibertsitarioak“
“Santu baten bizitza“ (baita *Eganen* ere 1994)
“Ulalah jakintsua“
“Jesus Apezetxea eta artzaintsa“
“Haurren epaile zintzoa (baita *Eganen* ere, 1993)
“Abokatu lotia“
“Hirizainaren lagun maiteena“
“Trafalgar hirizaina“
“Igerilariaren bihotzak“
“Futbolari errabiatua“
“Guzurtegi argitaletxea“
“Prsewalski, frantses idazle berria“
“Txang bideo“
“Musika barrokoa“
“Zizelkari ospetsua“
“Monsieur le Ministre“ (baita *Eganen* 1993 ere)

Eusko Ikaskuntzaren Manuel Lekuona Saria jaso duten pertsonalitateak / Personnalités ayant reçu le Prix Manuel Lekuona de Eusko Ikaskuntza.

- 1983. Manuel de Lekuona
- 1984. Odón Apraiz Buesa
- 1985. P. Jorge de Riezu
- 1986. Andrés de Mañaricua y Nuere
- 1987. Justo Garate
- 1988. Manuel Laborde
- 1989. Eugène Goyheneche
- 1990. Gerardo López de Guereñu Galarraga
- 1991. Carlos Santamaría Ansa
- 1992. Bernardo Estornés Lasa
- 1993. Francisco Salinas Quijada
- 1994. Xabier Diharce “Iratzeder”
- 1995. Adrián Celaya Ibarra
- 1996. Jorge Oteiza Embil
- 1997. Micaela Portilla Vitoria
- 1998. José María Jimeno Jurío
- 1999. Piarres Charriton
- 2000. José Miguel de Azaola Urigüen
- 2001. José Ignacio Tellechea Idígoras
- 2002. Armando Llanos Ortiz de Landaluze
- 2003. Jesus Atxa Agirre
- 2004. Jean Haritschelhar
- 2005. Elías Amézaga Urzélaga
- 2006. Menchu Gal
- 2007. Sabin Salaberri Urzelai
- 2008. Montxo Armendáriz
- 2009. Txomin Peillen Karrikaburu

